

Din cîntec s-a întrerupat iudaismul

de Șef rabin dr. MOSES ROSEN

כַּכְּנָף הָאָרֶץ וּמִירוֹת שֶׁסָּעוּ
„Ascultat-am cîntec de la al pămîntului capăt” (Ieșăia 24—16). De abia am pășit pe cărările istoriei și cîntecul a și început să ne călăuzească pașii. Era un drum lung și greu, spini fără de număr se aflau în cale și numai ritmul melodiei trebuia să ne fie călăuză. Numai simțul acesta fin al auzului, simțul lui ישראל „Ascultă Israele”, ne-a dat putere să mergem înainte, atunci cînd nesfîrșit a fost numărul acelora care au căzut în drum.

Tinguit de jale și chiot de speranță; imn de preamărire și duioasă elegie; apoteoză a binelui și clocot de revoltă împotriva răului; nesfîrșită a fost gama de sentimente ce s-a revărsat, în fiecare vechi, în fiecare generație, din bătrînul și mereu tînărul nostru cîntec.

„Cîntarea lui Moșe și a fiilor lui Israel” a fost cea dintîi dintre acestea. Ascultăm număratele poeme lirice, melodiile incântătoare, cîntecele populare care au înfățișat, în fiecare vechi și în fiecare generație aceleași sentimente ca acelea ale făuritorilor celui dintîi dintre cîntecele noastre. Nu numai atunci și nu numai valorile mării au amenințat existența acestui norod. Talazuri de ură s-au revărsat mereu, dar de fiecare dată, tocmai atunci cînd se părea că puhoiul îl va înghiți, se întimpla miracolul salvării ישראל וְיָרַח יְהוָה מִיָּד יְהוָה „Cel care veghează asupra lui Israel” nu l-a lăsat să dispară în adîncuri, i-a chezușit necontenit viața. Atunci izbucnea din străfundul inimilor cîntecul de preamărire a vieții dăruite, de recunoștință către Creator, de speranță pentru ziua de mîine. Din jalea ruinelor trecutului și zîmbetul răsărit din viziunea viitorului s-a plămădit astfel poezia noastră. עַל כֵּן גַּל וְגַל נִבְטְחִי עָלֶיךָ יְהוָה

Fiecărui val ce pornea cu vuiet asurzitor și cu puteri amenințătoare să ne înghiță, noi îi opuneam gîndirea noastră. „Știam să ne ferim capul” căci el era tot ce aveam mai prețios, cu gîndirea, cu cuvîntul, cu cîntecul său. Ne-am refugiat întotdeauna în poezie, în visare, în fantezie. Numai scoțînd capul „deasupra valurilor” și spărgînd cu privirile zărilor viitorului, numai evadînd din urîtenia și dezolarea unei vieți de împiere și umilințe și situîndu-ne în altă lume עוֹלָם הַבָּה „aceia care va veni” לַעֲתִיד הַבָּה „viitorului care e în drum spre noi”, numai astfel am putut găsi resurse de supraviețuire, numai astfel „fiecare val” se spărgea pînă la urmă de armătura noastră morală.

„Cine cercetează istoria iudaismului și nu crede în minuni, nu este un realist” spune un mare gînditor evreu și cu aceste cuvinte el e departe de a minui un paradox. Minunea aceasta a credinței, a lui יְהוָה „care a îmbrăcat soarele și le-a ferit de piere, minunea aceasta a cîntecului pe țăr-mării infuriate, pe treptele autodafurilor necruțătoare, sau pe pragul cuploarelor de exterminare, minunea aceasta a voinei de viață, s-a dovedit mai puternică decît cele mai sălbatiche ape, decît cele mai mistuitoare flăcări.

„Mugetul mării era puternic și totuși accentele cîntecului l-au acoperit și nu odată au repetat porunca valurilor să se dea de o parte עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ עַד יַעֲבֹר עִמָּךְ „pînă va păși norodul Tău, Doamne, pînă va păși norodul pe care îi l-ai însușit” (Exodul 15—16).

Melodicitatea pe care o folosim în învățarea Torei o face astfel să fie în ochii noștri nu un studiu rece, ci, așa cum se autodefiniște în ultimele ci rînduri „un cîntec, un poem”. Căci acest cîntec va sluji deapururi ca izvor de nesecate puteri morale, căci el va וְנִנְחָה הַשִּׁירָה הַזֹּאת לִסְנוֹן לַעֲדָרָה „intoldeauna mărturia pentru învățării săi” (Deuter. 31—21). כְּנֹר הָיָה תְלִירִי לַמַּעֲלָה מִמַּטְחָתוֹ „Deasupra culcușului pe care se odihnea bardul iudaismului ישראל ומירות ישראל Psalmilor, nemuritori, se află atîrnată o harpă. În miez de noapte, atunci cînd bezna adîncă doamna, cînd de nicăieri nu mai licărea vreă rază, venea vîntul de mieznoapte și îi mișca înceț coardele, deșteptînd în regele-poet visurile îndrăznețe, simțăminte minunate, inspirîndu-l la creație de vers etern”. (Talmud Berachot 3—2).

Cîntarea cîntărilor și operele lirice ale profetilor, poeziile lui Iehuda Halevy, Ibn Gabirol sau Chaim Nachman Bialik, comoara ne-

sîrșită de nigonuri hasidice, de cîntece folclorice, de muzică sinagogală, au continuat această tradiție a lui Moșe și a lui David, a lui Miriam și a Deborei.

Dacă aidoma înțeleptului Hilel, am fi solicitați de aproapele care ar bate la porțile iudaismului cu rugămîntea să-l definim în timpul „cîit ai sta intr-un picior”, n-am putea rezista tentației de a-i răspunde că iudaismul este în primul rînd Cîntec, Poezie, Speranță.

El, cîntecul, este cheia miraculoasă ce ne deschide porțile fericii care va veni, căci același cîntăreț al întregii game a simțămintelor umane, același David, zăbind acele vremuri de mult năzuite spre care ne îndreptăm noi și întreaga omenire, utilizează și același TR aceeași expresie cu care Moșe își începe cîntecul de Șabat Șira, situîndu-l însă nu în trecut, ci în viitor și exclamă: „Atunci, אוּ יִמְלֹא שְׁחוֹק סִינַי וְלִשְׁנוֹנוֹ רִינָה „Gura noastră se va umple de zîmbet și limba de cîntec”. (Psalmi 126-8).

Acestea sînt cheile miraculoase menite a deschide porțile fericii care va veni, a vremurilor de deprelate pentru toate neamurile pămîntului, de eliberare definitivă a tuturor oropsiților, cînd „D-zeu va șterge orice lacrimă de pe orice obraz”.

TR „Atunci” e expresia cu care Moșe a intonat cel dintîi accent al acestui multi-milenar cîntec.

TR „Atunci” e totodată expresia cu care David definește „celălalt capăt al pămîntului”, celălalt אֶרֶץ הַיָּם „cînd, la limanul suferințelor, răsuuna-va cîntecul Psalmistului אוּ יִמְלֹא שְׁחוֹק סִינַי וְלִשְׁנוֹנוֹ רִינָה „Atunci gura noastră se va umple de zîmbet și limba de veselă cîntare (Psalmi 126-8).

Vizita în Israel a Eminentei Sale d-lui Șef rabin și a d-nei dr. Rosen

În ziua de 13 aprilie a.c. Eminentă Sa d. Șef rabin și d-na dr. Rosen au părăsit țara plecînd în Israel. Eminentă Sa va lua parte la lucrările comisiei de distribuire de suluri sfinte (Sifrei Toră), trimise de Federația Comunităților Evreiești din România ca dar către sinagogile din Israel. Totodată, domnia sa va avea o serie de consfătuiri religioase de interes comun cu conducători ai vieții religioase din Israel.

Pe aeroportul Otopeni au venit să conducă pe șeful cultului mozaic d-nii : prim-rabin I. M. Marilus ; Emil Sechter, secretar general al F.C.E. (M) ; Daniel Segal, președintele Comunității evreilor (M) din București ; Martin Băluș, președintele secției administrative a F.C.E. ; Micu Herșcovici, președintele secției de asistență ; conducători de temple și sinagogi, enoriași.

A fost de față reprezentantul Departamentului cultelor.

VIZITA DE FELICITARE

În ziua de 7 aprilie 1971, d. Menahem Carmi, însărcinat de afaceri al statului Israel la București, însoțit de d. Shlomo Barkay, secretar, au făcut o vizită de felicitare Eminentei Sale d-lui Șef rabin dr. Moses Rosen, cu ocazia sărbătorii de Pesah.

Eminentă Sa i-a rugat să primească și să transmită corelațiilor noș-

tri din Țara sfîntă sacerdotala d-sale binecuvîntare, odată cu urările de prosperitate și pace.

Au fost de față conducătorii ai Federației Comunităților Evreiești (M) din România și ai Comunității evreilor (M) din București.

Vizita a decurs într-o atmosferă cordială.

Aceste zile de Pesah...

Zilele de 17—20 Nisan (în acest an, 12—15 aprilie) sînt zile de semi-sărbătoare : Hol Hamoed. În aceste 4 zile e îngăduit a luca în limita necesităților. Interdicția consumului alimentelor dospite rămîne însă în vigoare.

În zilele de Hol Hamoed, în cadrul serviciului divin se citește Halel-ul fragmentar.

Plină de dragoste umană este explicația pe care înțelepții talmudiști o dau acestei tradiții : în aceste zile oștile iaraonice ce urmăreau pe sclavii eliberați din robie au fost cuprinse de apele mării, luptătorii murind înecați pînă la unul. Halelul este un imn de exuberantă voioșie. Cum ar putea fi el citit în întregime și cum ar putea bucura el inima credincioșilor — spun decizorii rabinici — de vreme ce eliberarea din sclavie a fost obținută prin uciderea a mii de oameni, formînd oastea asupritorilor ? Moartea — chiar a dușmanului — trebuie să știrbească bucuria victoriei, alină aceiași înțelepți ; de aceea și bucuria Halelului trebuie știrbită.

Explicația de mai sus concordă cu o minunată tălmăcire agadică, care spune : „Atunci cînd oștile umăitoare se îneca în mare, se adunară ingerii ca să ridice un cîntec de slavă Celui Etern. Atotputernicul, însă, le zise : „Cei făcuți de mina mea se îneca în mare și vouă vă arde de cîntat ?”

VINERI 21 Nisan : este ȘEVIL ȘEL PESAH, ziua despăcării mării. Se citește din Toră din pericopa BEȘALAH, care conține ȘIRAT HALAM, „Cîntarea mării”, un minunat imn de laudă adresat Celui Unic, care i-a salvat pe credincioșii săi de pericolul inecului.

ȘABAT 22 Nisan : Este ultima zi de Pesah, AHRON ȘEL PESAH. La finele rugăciunii de șaharit se citește din Toră un capitol din cartea Devarim în care se vorbește despre

(Continuare în pag. 1V-a)

Numărătoarea Omer-ului

Seara primei zile de Pesah, cea dinaintea celui de al doilea seder, cunoaște o tradiție ale cărei înțeleșuri se pierd în negura vremurilor : numărătoarea omer-ului. Numele acestei „numărători” este legat de o interesantă jertfă care se prezenta odinioară, în prima zi de Pesah, în Sanctuar : jertfa primei cantități de seacă coaptă. Încă înainte de începerea Pesahului trimișii Șanhedrinului cutreierau țarinile căuțînd seacă cea mai bine coaptă. O anumită cantitate din acest produs — un omer — era cules și prezentat drept jertfă în Sanctuar. Culegerea, ca și jertfa, presupuneau un ceremonial riguros și complicat. Abia după săvîrșirea lui, se permitea consumarea secarei din recolta nouă.

Fixînd data sărbătorii de Șavuot la patruzeci și nouă zile numărate din prima zi de Pesah, Toră face referire la „ziua aducerii omerului de ofîndă” indicînd obligația de „a număra șapte săptămîni, începînd cu cea de a doua

zi a sărbătorii” (Leviticus, XXIII, 15—16). Este tocmai ceea ce fac și azi credincioșii, începînd cu a doua zi de Pesah, pînă în ajun de Șavuot.

„Numărătoarea” — o rugăciune în care se amintesc numărul de zile scurse dintre celele patruzeci și nouă — este rostită seară de seară, după ruga de mariv.

La început, zilele „numărătoarei omer-ului” constituiau o perioadă veselă. Cu trecerea timpului, ele s-au transformat în zile de doliu : sînt zile cînd învățării lui rabi Akiva, alături de răsculașilor împotriva stăpînirii romane, conduși de Bar Kohba, cădeau unul după altul din cauza molimii pricinuite de faptul că romanii nu îngăduiau îngroparea morților. În amintirea evenimentelor din acel rîstimp, intervalul dintre Pesah și Șavuot este considerat semi-doliu. Credincioșilor le sînt interzise, în acest interval, cununile și adunările vesele.

Asistența la Seder-ul cursurilor de talmud tora. — Sinagoga Mare, 4 aprilie 1971.

Evocări

A. DOMINIC

de I. PELTZ

La cercul literar al Sburătorului l-am cunoscut pe poetul A. Dominic.

În pofta faptului că s-au scurs de atunci câteva decenii, figura lui îmi apare și azi înaintea cu toate luminile și umbrele ei. Într-adevăr omul nu era de loc simplu și Lovinescu — amlitronul — care unea în persoana sa, într-o admirabilă armonie, pe criticul de certă autoritate cu literatul rafinat, l-a prețuit din capul locului. Trebuie să observ — și asta mi se pare important de subliniat — că directorul Sburătorului și animatorul cenaclului era devotat literaturii și n-avea nici un fel de prejudecată rasială. Dar nu numai că se situa la polul opus al șovinismului, al discriminărilor de variate feluri, al curentelor reacționare — care își confecționau o platformă din așijărea la ură împotriva naționalităților conlocuitoare, practicând îndeosebi antisemitismul, dar lua totdeauna o altitudine plină de curaj împotriva impostorilor.

În această ambianță, Lovinescu nu se interesa niciodată dacă acela care bătea la ușa casei și a inimii sale aparținea unei naționalități sau alteia, unei religii sau alteia: îl interesa dacă omul este sau nu înzestrat cu har, dacă are sau n-are chemare pentru subțila și gingașa, să-i zicem, îndeletnicire a scrisului. De pe această poziție inet progresistă, de o rară, de o nobilă omenie, l-a primit și pe Reichman-Dominic.

Poetul, care ar fi împlinit astăzi 81 de ani, s-a simțit bine în atmosfera Sburătorului unde și-a citit versurile și o piesă: Sonata umbrelor.

Am asistat la lectură, am auzit exprimându-se diferite opinii cu privire la subiectul accentuat-modernist al lucrării.

La un moment dat, Lovinescu m-a întrebat:

— Da' dumneata ce zici?

Atunci, în ședința aceea, l-am întințit pentru întâia dată pe Alexandru Dominic și aveam deci o ușoară stinghereală ca să mă rostesc asupra piesei.

Lovinescu a simțit șovăiala mea și, pe tonul lui blind, a stăruit:

— Ei, ce zici?

Mi-am luat inima în dinți:

— E un poem impresionant — mai mult decât ceea ce se consideră a fi teatru, pur și simplu.

Spre marea mea bucurie, Lovinescu mi-a dat dreptate:

— Așa-i!

Alta a spus — și era de-ajuns.

Bineînțeles că opinia mea de prețuire a poetului și de rezervă cu privire la piesă — n-a constituit nici un fel de piedică pentru încheierea unei prietenii strinse cu Dominic. N-a constituit nici o dificultate pentru ca Sonata umbrelor să fie reprezentată chiar pe scena Teatrului Național din București și apoi la „Neues Theater am Zoo” din Berlin și să fie elogiată de criticii vremii și prețuită de spectatori — unui foarte exigenți.

A. Dominic a avut o activitate interesantă, colaborând la ziarele de pe vremuri: Adevă-

rul, Ora, precum și la revistele literare Sburătorul, Cugeul liber, Mișcarea literară, Flacăra (cea veche), Viața Românească, Lumea evreei, Cronica, Umanitatea, Puntea de fildeze...

A tipărit și volume de poezii. De două imi amintesc: Revolte și răstigniri și Clopote peste adincuri.

Dominic avea o întinsă cultură generală. În același timp se interesa cu asiduitate de creația marilor poeți și prozatori ai literaturii ebraice și a celei idîș pe care i-a citit în unele traduceri apărute în limba franceză, în cea germană sau în română. (Primele traduceri în limba română din opera lui Șalom Alechem le-a făcut publicistul ișean C. Săteanu).

Dominic se interesa foarte mult de opera lui Ronetti Roman, despre a căruia piesă — Manase — criticul Mihail Dragomirescu a spus că e o bună piesă.

De la Dominic am aflat o serie de date privitoare la biografia lui Ronetti-Roman. Așa, de pildă, mi-a spus — și ulterior am cercetat și confirmat spusa lui Dominic — că autorul lui Manase a frecventat salonul literar al lui Titu Maiorescu. Ilustrul critic — adevărat director cultural al vremii sale — i-a prețuit talentul și i-a dovedit multă simpatie — fapt care merita să fie reținut. (Se știe, doar, că Maiorescu era foarte zgîrcit cu sentimentele sale afectuoase și le dăruia rar și numai citorva dintre contemporani.

Am aflat, tot de la Dominic, că acolo, în acel vestit salon literar, Ronetti-Roman l-a cunoscut pe I. L. Caragiale.

— Te pomenești, l-am întrebat, că l-a cunoscut și pe Eminescu?

— Da, l-a cunoscut și pe Eminescu, mi-a spus, spre adîncă mea uimire Dominic. Și nu numai atât: a lucrat și la Timpul, fiind coleg de redacție cu luceaful poeziei românești.

Alexandru Dominic a lăsat o bogată operă literară, rezultat al strădaniilor sale artistice.

„ZILELE FILMULUI ROMÂNESC” ÎN TURCIA

O delegație de cineaști români a participat la „Zilele filmului românesc”, manifestare organizată de Arhiva națională de filme în colaborare cu cinematograful turc din Istanbul. Timp de o săptămână, spectatorilor turci le-au fost prezentate filmele artistice românești: „Balul de schimbă seară”, „Ultima noapte a copilăriei”, „Virstele omului”, „Apoi s-a născut legenda” și „Lanterna cu amintiri”. A fost, de asemenea, prezentat un program de filme de scurt metraj.

AEROPORT MODERN LA TULCEA

Pe un platou situat la 15 km. de Tulcea au început lucrările de construire a noului aeroport al orașului. Noua poartă aeriană va dispune de o aerogară cu tur de control, de mijloace de dirijare și navigație modernă, de o platformă betonată de 5 000 m.p. pentru imbarcarea și debarcarea pasagerilor, sală de așteptare, restaurant și altele.

La terminarea și punerea în funcțiune a noului aeroport, pe lângă realizarea unei legături rapide între județul Tulcea și restul țării, turiștii români și străini vor beneficia de o legătură mai directă și mai comodă spre Delta Dunării.

UN NOU TIP DE VAGON

La uzina de vagoane din Turnu Severin a început recepționarea unui lot de vagoane pe patru osii destinate transportului de piatră concasată pentru lucrările de terasamente de căi ferate. Noul tip de vagon, realizat pentru prima dată în țară, are o capacitate de 50 de tone și este înzestrat cu dozoare pentru descărcarea mecanică a pietrei și nisipului de-a lungul liniilor de cale ferată.

Pînă la sfîrșitul primului semestru al acestui an, construcția de vagoane din Tr. Severin și-au propus să dea în exploatare 300 de asemenea vagoane. Noul tip de vagon descarcă mecanic, în câteva minute, 50 de tone piatră concasată, înlocuind munca manuală a zeci de oameni.

PENTRU STUDENȚII CLUJENI

În cadrul complexului studentesc din Cluj au fost date în folosință noi obiective sociale pentru studenți: o cantină modernă, cu o capacitate de deservire pentru circa 3 000 de abonați pe zi, un staționar medical și două cabinete medicale, o centrală termică și alte anexe.

În același complex au mai fost date anterior în folosință: 5 cămine cu peste 2 300 de locuri; în construcție avansată se mai află alte 2 cămine cu peste 900 de locuri. Tot aici se vor mai construi, în următorii ani, noi ansamble de clădiri care vor găzdui facultatea de construcții, facultatea de fizică, institutul de cercetări, precum și un complex comercial de deservire.

O valoroasă lucrare talmudică

Mulți oameni de cultură, evrei și neevrei, au apreciat dicționarul lui Natan intitulat Aruh.

Natan (1035—1106) se trăgea din familia Degli Mansi (traducerea italiană a cuvîntului ebraic Anav sau Mek). Legenda spune că întemeietorii casei Degli Mansi au fost unii dintre primii evrei strămutați la Roma de către Titus. În tinerețe, Natan a fost negustor-ambulant, îfolosind pelerinările sale pentru a se instrui la diferiți profesori. După moartea tatălui său, a părăsit afacerile, întorcîndu-se la Roma. În cartea sa el povestește cum a făcut aranjamentele pentru înmormîntarea și aici ne dăm seama că cartea sa nu este un dicționar obișnuit. În poemul care constituie postfața lucrării sale, el narază despre cheltuielile inerente în acea perioadă unei înmormîntări. În casa lui Natan, moartea era un vizitator frecvent. Din cei 4 fii pe care i-a avut, nici unul n-a trăit mai mult decît 8 ani. Nenorocimile însă nu l-au zdrubit. „Cînd eram mîhnit, pronunțam numele lui D-zeu”, povestește el. Creația lui Natan este împrăgată de spiritul religios mozaic; Aruhul său e un monument mai durabil decît 10 copii, apreciază criticii săi.

În ce constă importanța dicționarului? El este, în primul rînd ceea ce Graetz a numit „o cheie a Talmudului”. Fără îndoială că au existat și mai înainte compilații de acest gen, dar cartea lui Natan a fost cea mai renumită în epoca sa și a devenit baza tuturor lexiconelor la Talmud care s-au întocmit ulterior. Cercetătorii și talmudiști din toate generațiile, de la Buxtorf la Dalman și de la Musafia la Jastrow, toți au folosit-o ca fundament al propriilor lor cercetări lexicografice. În plus, a fost editată de multe ori și dezvoltată. Ultima oară a fost editată de Alexander Kohut. Kohut a început să lucreze la Aruh Completum în anul 1878, pe cînd funcționa ca rabin în Europa. A terminat lucrarea în 1882, la New-York.

„În afara importanței sale pentru facilitarea înțelegerii Talmudului, Aruhul lui Natan își trage faima din faptul că marchează o epocă”, spune un comentator al său. Autoritatea evreiască a Babilonului era în descreștere. Ultimul dintre gaonimii academii babiloniene murise în anul 1038. Centrul vieții

evreiești se mută din Asia în Europa. În aceste condiții, vechile tradiții erau oare condamnate pieririi? În momentul cel mai critic își făcuseră apariția trei oameni pentru a împiedica ruperea firului tradiției. Ei au trăit aproape în același timp și operele lor s-au completat una pe alta. Ei sînt Rași — comentatorul; Alfasi — codificatorul și Natan — lexicograful. Acești trei mari învățați au restabilit în comunitățile noastre din Europa tradiția gaonatului. Academiiile religioase babiloniene pot să apară și să dispară, ele pot să aibe o perioadă de strălucire și apoi să decadă, dar Tora a continuat să existe!

Dicționarul lui Natan a contribuit la menținerea tradiției. Multe din datele pe care le conține, explicații ale unor cuvinte și lucruri au fost obținute pe cale orală, în discuții directe cu acei care au avut legături personale cu lumea mai veche. De asemenea este plin de citate din hotărîri și cunoștințe tradiționale ale școlilor mozaice babiloniene. Dacă pentru noi însemnătatea lucrării apare întrucîva diminuată, aceasta nu se datorează faptului că hotărîrile și tradițiile cuprinse sînt mai puțin actuale, ci pentru că în momentul de față sîntem în posesia unor lucrări ale gaonilor în original. Am obținut întretimp cîteva din sursele din care s-a adăpat Natan. Geniza de la Cairo, această comoară de relicve ebraice, minunat conservată, a dat recolta cea mai bogată. Acum știm mai mult despre felul de viață și de gîndire din secolele VIII—XI. Dar un lung interval de timp cunoștințele noastre despre aceste secole proveneau în mare măsură din Aruhul lui Natan. Ca sursă de informații nu este depășit nici acum. Mai sînt și astăzi autori și opere care ar fi rămas necunoscute dacă nu ar fi fost citați de către Rabi Natan.

Valoarea cărții pentru istoria culturii evreiești derivă și din numărul mare de limbi pe care le folosește Natan. În afară de ebraica, Natan mai citează din latină, greacă, arabă, dialecte slavone, persană, italiană. Natan nu a cunoscut el însuși toate aceste limbi. Desigur cunoștea puțină latină și puțină greacă, dar a repetat ceea ce a auzit de la alții și ceea ce a citit în cărțile lor. Este remarcabil cît de bine au transmis sensul cuvintelor grecești scriitorii evrei care nu cunoșteau greaca.

Unii dintre ei nu știu cîteodată că folosesc cuvinte grecești, sugerînd că sînt cuvinte derivate din limbi semitice, dar rare ori se întimplă ca sensul să nu fie corect. Aceasta se aplică nu atît învățaților evrei din Italia, cît celor din Germania. În general, cei din Italia cunoșteau idiomurile clasice. În cazul Aruh-ului lui Natan, limbile citate implică o vastă și variată cultură.

Dacă Aruhul lui Natan a fost — așa cum am văzut — o legătură între trecut și prezent, el a fost în același timp o verigă a lanțului care a legat epoca sa de viitor. Natan nu numai că a transmis cunoștințele tradiționale așa cum le-a primit de la alții, dar a mers mai departe. Să luăm de pildă o remarcă a sa cu privire la magie, de care se ocupă în mare măsură Talmudul. Natan explică termenul astfel: „În legătură cu aceste referiri la magie și amulete, trebuie să spun că nu cunosc nici sensul, nici originea lor”. Își dă seama cititorul de importanța extraordinară a acestei afirmații? Natan, purtătorul tradiției, își dă seama că noile realități nu pot fi ignorate. Tradiția nu constă în negarea științei. Astfel, deși un gaon ca Hai crede cu convingere în demonologie. Natan își exprimă cu prudență scepticismul său. Ceva mai tirziu, Ibn Ezra declară categoric că nu crede în demoni.

Și toate acestea se deduc dintr-un dicționar. Aruhul aparține în mod cert mai mult culturii decît filologiei, dacă aceste două noțiuni pot fi separate. Căci studiul cuvintelor este adesea studiul civilizației.

ISRAEL ABRAHAM

Talmudul babilonean

Cînd spunem Talmud, avem în vedere Talmudul babilonean, care e mai bine sistematizat, de aceea studiat mai mult decît cel din Ierusalim. Vorbim pe drept cuvînt de „Marea Talmudului”. Se poate spune cã Talmudul e pentru noi mai mult decît o mare, e un ocean de învățături, legende, istorie, tradiție și folclor.

Înțelepții Talmudului s-au numit amoraimi. Abai și Raba (secolului al IV-lea) au fost dintre cei mai de seamă amoraimi și dintre maeștrii pilpulului — o metodă de analiză ascuțită a legilor. Cuvîntul pilpul vine de la substantivul pilpel, care înseamnă piper.

Prima redactare a Talmudului, o antologie a celor ce se învăța și de povestea în lăcașele de învățură de pe atunci, a fost realizată de către Rav Așei iar redactarea finală de către Ravina, în anul 500.

Talmudul e scris parte în ebraică, parte în arameică. El e sistematizat după cele șase secțiuni ale Mișnei, pe domenii: tratatul Seminte (legiuri cu caracter agrar); tratatul Sărbători; Femei (viața de familie); tratatul Daune (dreptul civil și penal) tratatul Sacrificii (sacrificări și tăierea rituală), tratatul Purificării (igienă).

Talmudul a devenit o carte de căpătii a evreilor, care într-un fel le-a înlocuit templul distrus.

BRIT IVRIT OLAMIT

Citiți în pagina 12-a textul în limba ebraică

28 de ani de la răscoala ghetoului din Varșovia

ÎN NOAPTEA ACEEA...

Monumentul înălțat la Varșovia în memoria luptătorilor ghetoului

În această noapte de veghe ne vom aminti de cele șase milioane de frați ai noștri din Europa, care au pierit de mîna tiranului.

Și iată ce a spus tiranul celor ce i-au executat gîndurile rele: „Mergeți și să-i nimicim ca popor și să nu se mai amintească de numele lui Israel”. Și au ucis oameni cinstiți și curați — bărbați, femei și copii — cu gaze otrăvitoare și i-au ars în cuptoare. Să nu mai vorbim de faptele lor rele, ca să nu profanăm chipul lui Dumnezeu, după care a fost creat omul.

Evreii din ghetouri și lagăre de exterminare și-au dat viața pentru slăvirea numelui lui Dumnezeu. Mulți au fost însușești de spirit eroic și s-au răscolit împotriva celor răi, doborînd mulți dintre ei. Iar în noaptea de Pesah s-au răscolit rămășițele ghetoului din Varșovia și au luptat împotriva dușmanului, ca leherda Macabeul în vremea sa. Cei care s-au iubit în viață nu s-a despărțit nici în moarte.

De profundis, victimele au cîntat victoria lui Mesia.

Răbojuri din secolul al XIII-lea

La Oficiul de chitanțe publice din Londra și la biblioteca publică din Birmingham se află o serie de răbojuri privind evreii din Anglia, din secolul al XIII-lea. Răbojurile sînt niște scînteie foarte înguste, folosite ca chitanțe pentru bani sau alte plăți, care sînt indicate prin cîștături și incizii. Răbojurile erau despicate prin cîștături longitudinale în două părți inegale, partea mare revenind persoanei care urma să facă plata, iar partea mică păstrindu-se pentru evidență. Răbojurile tezaurului de stat erau chitanțe pentru plăți electuate către trezoreria statului, răbojurile particulare erau folosite pentru tranzacții între foruri locale și particulare. În cartea sa, „Studii despre istoria anglo-evreiască”, dr. H. P. Stokes descrie cîteva răbojuri, altele acum la Birmingham, prezentînd și ilustrații.

La oficiul de chitanțe publice din Londra există 262 de răbojuri evreiești, dintre care două particulare și restul ale trezoreriei statului. Pe acestea din urmă se indică în limba latină scopul taxei globale la care era supusă comunitatea și numele ebraic al evreilor care urmau să o plătească.

Dintre cele 262 răbojuri aflate la Londra, 162 reprezintă chitanțe care alestău plata unei taxe impuse în anul 1241, cînd 109 reprezentanți a 21 comunități iudaice s-au adunat la Worcester, în așa numitul „Parlament iudaic” pentru a repara taxa de 20 000 marks, cerută de regele Henry al III-lea. Opt răbojuri atestă primirea unei sume de 8 000 marks în anul 1230, iar unul, a unei sume de 6 000 marks în anul 1231. Există și 12 răbojuri atestînd plăți efectuate către tezaurul de stat de neevrei, în contul unor sume datorate unor creditori evrei. Un alt răboj, scris în limbile latină și ebraică confirmă plata unei amenzi de către un anume Serideu (Obadiah) pentru că nu s-a prezentat la termen în fața justiției. 48 de răbojuri poartă nume ebraice.

Cele două răbojuri particulare, singurele cunoscute din această categorie, poartă numele lui Jose din Kent, un bancher care a reprezentat pe evreii din York în „parlamentul din Worcester”. Pe un răboj se poate citi cu claritate anul 1229, iar celălalt cuprinde semnătura și în limba ebraică.

Al doilea Qumran

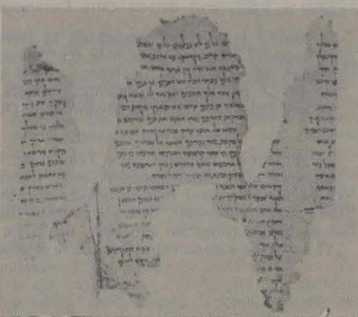
Luni de-a rîndul o echipă arheologică a explorat deșertul ludei, malul Mării Moarte, cîmpia Ierihonului și valea Iordanului.

Lucrările arheologice se desfășoară în deșertul ludei în condiții extrem de dificile, necesitînd o mare rezistență fizică. Pe lîngă întinderi de nisip situate sub nivelul mării, deșertul cuprinde zone muntoase unde escaladarea versanților și stîncilor abrupte impune folosirea frînghiilor. Și chiar mersul de-a lungul litoralului Mării Moarte nu e treabă ușoară; la Ras Feqa munții coboară brusc în mare, împiedcînd trecerea de la nord la sud. De aceea arheologii au fost nevoiți să ocolească pe mare, cu o ambarcațiune, pentru a-și putea continua drumul de-a lungul litoralului.

Unele localități din această regiune, ca Qumran și Nahal Murbaat au fost deja explorate, în grotle lor fiind descoperite numeroase și importante manuscrise. Totuși este vorba despre o regiune relativ puțin cunoscută pînă acum pe plan arheologic, unde în ultimii doi ani au fost reperate sute de localități din perioade cuprinse între preistorie și epoca romano-bizantină. Descoperiri anterioare, ca scrisorile lui Bar Kohba, excavațiile de la Ein-Ghedî și Masada au schițat o imagine pe cît de interesantă pe atît de diversă a deșertului și a secretelor sale. Pustiul nu a fost mic pe departe un pămînt gol, înțelesul, dezolant. El a fost teatrul celor mai tragice evenimente din istoria evreilor și a păstrat cu strălucire secretele cele mai prețioase ale sectelor iudaice.

După un examen preliminar, a fost trasată harta unei noi șosele, mergînd de la Ein Feșa la Ein Ghedi. S-a avut în vedere ca lucrările să nu aducă prejudicii punctelor arheologice, chiar dacă prin această se creau dificultăți și se impuneau schimbări ale planului. Nu numai că inginerii au respectat acest lucru dar au și dat ajutor arheologilor atunci cînd a fost nevoie. Nu odată ei au trimis lucrătorii lor să efectueze săpături mai importante, de-a lungul traseului.

Douăzeci de ani au trecut de la descoperirea surselor de la Marea Moartă și a vechilor așezări de la Qumran. Relatăriile lui Iosephus Flavius, ale lui Plinius și ale lui Philon au căpătat o semnificație surprinză-

Unul din pergamentele descoperite

tor de reală și existența esenienilor, cea sectă de evrei pioși, localizată pe malurile Mării Moarte, a fost verificată. În ultimii ani ai celui de al doilea templu, acești esenieni erau în plină prosperitate. Respingînd corupția și viața citadină, ei au preferat să ducă în deșert o viață comunitară, bazată pe reguli și principii proprii.

Deșertul își păstrează și astăzi misterul. Aceiași liniște profundă, aceeași întindere goală în care se înalță munți abrupti, întretaiați de văi adînci; iar marea — un mare ochi albastru — se întinde la poalele lanțului de munți, drapat în culori scînteietoare și venic schimbătoare. Aici, oamenii nu se pot împiedica de a simți prezența lui D-zeu, ca și cum geneza prelungindu-se în acest peisaj reterminat și haotic. I-ar păze de atingerea nerespctuoasă a oamenilor. Spiritul Său arzător planează asupra deșertului. Nu e, deci, de loc surprinzător ca oameni „în căutarea sfințeniei inimii și a spiritului” și „dezgustați de cei bogăți” au considerat drept o infamie „de a lua asupra lor, în afară de domnia lui D-zeu, povara naturii umane” (Flavius) și că și-au ales drept locuință deșertul.

Se știa că așezarea eseniană de la Qumran nu era unica dar pînă acum nu se putuse verifica acest lucru. Acum, expediția a descoperit pe litoralul Mării Moarte o altă colonie eseniană, în apropiere de Ein al Guveir, 15 km la sud de Qumran.

În centrul acestei regiuni aride și pustii se întinde o fișie îngustă de oază verde, acoperită de o vegetație deasă, aproape de nepătruns și asemănătoare cu aceea din Feșa, mai la nord. Această vegetație este irigată de numeroase izvoare care izvoresc la poalele colinelor din apropierea Mării Moarte. Extremitatea sudică a acestei regiuni se numește Ein Touraba, iar extremitatea nordică Ein Gazal sau Ein Guveir. Vestigiile statului esenian, ca și vestigiile din perioada regatului ludei au fost găsite între oază și munți, pe o fișie îngustă de pămînt. S-a descoperit o construcție mare, compusă dintr-o încăpere mare și 2 camere mai mici. Suprafața clădirii este 20 x 45 m. Zidurile au rămas intacte pînă la o înălțime de 1,50 m. În partea nordică a încăperii celei mari s-au găsit fundamentele a cinci coloane și între ele peretele despărțitor care o separa de bucătărie. Aici au fost descoperite rezerve de grîne și urcioare mari, amplasate în niște gropi și înconjurate de pietre. Solul cuprins între ziduri se compune dintr-un strat de pămînt ars de 10—20 cm grosime, sub care s-a găsit un alt strat, acoperit de asemenea de un strat de pămînt purtînd urme de foc. Pe cele două straturi de pămînt ars zăceau ustensile de bucătărie, urcioare, sticle, cîntare din piatră și candelabre din epoca herodiană. Dintre monezele găsite, unele au putut fi identificate ca aparținînd perioadei lui Herodes, Arhelau și Agrippa, adică din anii 37—46 î.e.n. Pe de altă parte, olăria indică o așezare mai veche. Această construcție a servit, se pare, mai mult ca sală comună decît ca locuință particulară, fapt confirmat de prezența unui cimitir, la 800 m mai spre nord. Au fost descoperite 20 de morminte, conținînd scheletele a 7 femei, 12 bărbați și un copil de aproximativ 7 ani. În afară de oseminte, majoritatea mormintelor mai conțineau cioburi de olărie, iar patru dintre ele unelte stricate, care au putut fi reconstituite. Sînt ustensile identice cu cele găsite în clădire, ceea ce dovedește legătura dintre această și cimitir. Pe unul dintre urcioare se află o inscripție scrisă cu cerneală neagră, în aceeași scriere ebraică pătrată ca a sursurilor de la Marea Moartă. Ea constă într-un singur cuvînt: „Io-ha-nan”, urmat de cîteva litere separate și de un al doilea rînd, care nu a putut fi încă descifrat. Mormintele au fost săpate ca niște gropi alungite, adînci de 1/2—2 m,

formînd un fel de nișe. Pe schelete se aflau pietre funerare tenuite cu chirpici. Mormintele erau îndreptate către nord-sud, cu craniile spre sud. Scheletele erau aproape toate păte cu roșu sau purpuriu, din cauza îmbrăcămîntei a cărei culoare a ieșit. Sub capete sau în apropierea lor, se aflau grămăjoare de pietre. Felul înhumării, orientarea mormintelor, felul în care au fost săpate, amintesc mormintele descoperite în cimitirul din Qumran. Mai tirziu s-au putut face și alte paralele între descoperirile de la Ein al Guveir și cele de la Qumran; de pildă, cele două straturi de pămînt ars coincid cu cele două perioade de așezări, bine cunoscute la Qumran: prima, a lui Alexandru Janei de la 40—31 î.e.n., iar cea de a doua pînă la revolta iudeilor și căderea templului, adică anul 70 e.n.

Se poate presupune în mod rațional că această sectă, grupată în jurul localității Qumran, s-a instalat și în regiunea Ein al Guveir. Construcția pare să fi servit drept sală comună și sufragerie, dacă ne bazăm pe scrierile lui Iosephus Flavius care descrie felul de viață al sectei din deșertul ludei (Războiul evreilor 2, 8, 13) în felul următor: „Și după aceea (după cinci ore de muncă) ei se adunau într-un loc, își încingeau cîngători de pinză și își spălau trupurile cu apă rece. După ce se purificau astfel, intrau împreună într-o încăpere specială, unde nici un străin nu putea intra. Și atît de curați de parcă s-ar fi dus într-un loc sacru, ei seoseau la locul unde luau masa, pe care o începeau și o terminau printr-o rugăciune adresată lui D-zeu, care răspunde la nevoile tuturor creațiilor”. Descrierea care urmează pare să confirme că printre membrii acestei secte erau și femei, atît la Qumran cît și la Guveir: „Există printre esenii o a doua sectă, a cărei datini și obiceiuri nu diferă cu nimic de cele ale fraților lor, decît în ce privește legea căsătoriei. Ei consideră că un bărbat care nu își ia soție, refuză să-și asume responsabilitatea unei părți a vieții. Mai există și altă rațiune mai importantă decît prima: dacă toată lumea ar gîndi la fel, rasa omenescă ar dispărea de pe fața pămîntului” (Ibid). Cercetările de la Qumran au demonstrat că viața obstească se desfășura în casa comună, în timp ce membrii obștei trăiau în corturi, în colibe acoperite cu paie sau în peșterile din vecinătate. Descoperirile de la Ein al Guveir confirmă această teză.

Despre Dumnezeu și despre oameni

„Rabi ne învață: „Care e calea cea dreaptă pe care orice om trebuie s-o aleagă? Acea care-i dă satisfacție lui Dumnezeu, dar și oamenilor”.

(Avot, 2, 1.)

„Rabi Hanania ben Dossa ne învață: „Dacă oamenii sînt mulțumiți de voi, și Dumnezeu este; dar dacă oamenii nu sînt, Dumnezeu, cu atât mai puțin”.

(Avot, 3, 13.)

„Rabi Șmuel ben Nahman ne învață: „În trei părți ale Bibliei — în Toră, Profeți și Hagiografi — se precizează care este obligația care revine fiecăruia din noi, de a ne face datoria atât față de oameni, cit și față de Dumnezeu. În Toră stă scris: „Trebuie să vă faceți datoria către Dumnezeu și către poporul lui Israel” (Numeri, 32, 22). În Profeți se spune: „Dumnezeu este martor, poporul lui Israel este martor că noi ne-am ținut făgăduiala” (Iosua 22, 22). În Hagiografi stă scris: „Să găsiți har și mulțumire în ochii lui Dumnezeu și ai oamenilor” (Proverbe, 3, 4).

(Seka'im 3.)

„Abai obișnuia să spună: „Orice om trebuie să se silească a trăi totdeauna în pace cu toți oamenii; astfel va fi iubit de Dumnezeu și apreciat de oameni”.

(Berahot, 17 a)

„Anunțați-l pe Cel Drept că e bun...” (Isaia 3, 10).

Se poate considera, măcar o singură clipă, că există oameni drepti buni și alții care nu sînt astfel? — Desigur: acela care e bun către Dumnezeu și către oameni este un om drept; acela care, dimpotrivă, nu este bun decît către Dumnezeu, dar e rău cu oamenii, este un drept care merită calificativul de rău.

Un raționament identic se poate face în legătură cu următorul text al lui Isaia.

„Nepoindire celui prost și rău”. Există deci proști care nu sînt răi? De ce atunci acest calificativ? — În realitate există oameni răi-proști și buni-proști: dacă cineva e rău cu Dumnezeu și cu oamenii, e un rău-prost; dacă e rău numai cu Dumnezeu, nu însă și cu oamenii, atunci e un rău care nu poate fi calificat de prost.

(Kiduşin 40 a)

„Heruvimii își vor ține aripile îndreptate în sus... iar chipurile, unul către celălalt” (Exod 25, 20).

În privința aceasta, Talmudul întreabă (Baba batra 99 a): De ce în Toră se spune: „Chipurile lor vor fi îndreptate unul către celălalt”, pe cînd în Cronici (II, 3, 13) se precizează că „figurile lor erau îndreptate spre interior”? Și el răspunde: „În primul verset e vorba de poziția heruvimilor atunci cînd fiii lui Israel îndeplinesc voința lui Dumnezeu, în celălalt, cînd ei o încalcă”.

Acest răspuns enigmatic al Talmudului este explicat de rabi Ithak Elhanan în felul următor: „Fiii lui Israel îndeplinesc voința lui Dumnezeu cînd ei se află în situația a două ființe care au solicitat unuia față de celălalt, cînd fiecare își are inima îndreptată către inima aproapelui său, cînd ia parte la bucuriile și necazurile sale, îl ajută și îl susține cînd se află la nevoie. Dimpotrivă, cînd fiii lui Israel își ațintesc privirile spre interiorul casei lor, nu se preocupă decît de propria lor fericire, îl neglijează pe aproapele lor și îi întorc spatele, atunci ei contravin voinței lui Dumnezeu”.

„Heruvimii își vor ține aripile îndreptate în sus... iar chipurile lor, unul către celălalt” (Exod 25, 20).

Fiecare în parte trebuie să se silească a lua acești heruvimi ca model: pe de o parte, să-și îndrepte eforturile către Dumnezeu și să-și îndeplinească toate îndatoririle către El, dar, pe de altă parte, să se îndrepte și către aproapele său, să ia parte la durerile sale și să-l ajute. Numai astfel ne putem considera că ne-am făcut datoria.

„Chipurile heruvimilor vor fi așezate față în față” (Exod 25, 20).

Cele zece porunci au fost dăltuite pe două table, dintre care una cuprindea îndatoririle către Dumnezeu, cealaltă, îndatoririle către aproapele său. Vîbind despre heruvimii care acopereau chivotul sfînt ce conținea tablele legii, Toră ne precizează că ei stăteau „față în față”, pentru a ne arăta că în cele zece porunci nu se poate discota fața care reprezintă îndatoririle către Dumnezeu de cea care reprezintă îndatoririle către aproapele său. Numai împreună ele constituie cele zece porunci. Dar îndeplinindu-și îndatoririle față de Dumnezeu, numai atunci omul e în măsură să-și îndeplinească corect toate îndatoririle față de semenul său.

„Familia Garmo era specializată în fabricarea de piine aleasă, aceste piine confecționate din făina cea mai fină, și reînnoită în fiecare săptămîni în templul din Ierusalim. Niciodată nu se găseau piine de bună calitate în miilele copiilor acestei familii, pentru a nu se spune: ei se hrănesc cu piine aleasă. Aceasta, pentru a putea pune în aplicare acest verset: „V-ați făcut datoria către Dumnezeu și către obștea lui Israel” (Numeri 32, 22).

Familia Eutinas era specializată în fabricarea tămîii pentru templu. Astfel, niciodată o față logodită nu ieșea parfumată din casa ei. Iar dacă se căsătoreau cu o femeie originară dintr-un alt oraș, ei se înțelegeau cu ea ca niciodată să nu se parfumeze, cu să nu se spună: se parfumează cu tămîie. Aceasta pentru a se conforma celor scrise în Toră: „Vă veți îndeplini obligațiile voastre către Dumnezeu și către obștea lui Israel”.

(Yoma 38 a)

„Primitorul darurilor către Templu nu trebuie să pătrundă în interior sau să intre în încăperea unde sînt depozitați banii; îmbrăcînd într-o haină căptușită. (Ar putea fi bănuț că ar ascunde bani în căptușeală), nici încălțat cu ghete, pentru a nu se putea spune, dacă ar deveni bogat, că s-a îmbogățit din darurile făcute Templului. Căci omul trebuie să se poarte corect cu Creatorul, dar și cu oamenii, pentru a îndeplini ceea ce stă scris: „Vă veți face datoria către Dumnezeu și către obștea lui Israel”.

(Talmudul din Ierusalim, Șekalim III, 2).

La unul din centrele F.C.E. de distribuire a alimentelor rituale de Pesah

Aceste zile de Pesah...

(Urmare din pag. 1-a)

sărbătorii iar la Haftara se citește cap. X din cartea profetului Ieșai, cuprinzînd evocarea vremurilor în care pacea va sălăși pe întreg pămîntul: „Lupul va păște cu mielul și leopardul va odihni lîngă ied; vițelul, leul și taurul vor păște laolaltă și un prunc îi va mîna. Vițeaua va păște cu ursul, odraslele lor vor șede alături și leul va mîna nutreț cu bou... Nu se va face nici un rău, nu se va distruge nimic pe muntele Meu sfînt”...

Se spune Izkor, ruga de pomnire a decedaților.

Seara ultimei zilei de Pesah își pierde caracterul festiv. Credincioșii numesc mairivul din ultima zi a sărbătorii „Barhu dospit”, marcînd prin aceasta, ou umor și nostalgie, sfîrșitul zilelor de amintire a eliberării din robie. Numărătoarea omerului continuă.

ȘABAT 29 Nisan. Se binecuvîntează luna Iar. Se citește pericopa ȘEMINI care ne vorbește, în primele versete, de felul cum au decurs primele jertfe aduse pe altarul din Sanctuarul temporar. Șapte zile au durat sărbătorile de învestire a lui Aharon și a celor patru fii ai săi ca preoți, servitori ai casei Domnului. În a opta zi preoții sfîinți erau gata să-și preia slujba. Ziua a fost consacrată unor ceremonii speciale, menite să purifice obștea de păcatele sale, pentru a putea astfel susține sălășuirea harului divin în mijlocul lor. Aharon, marele preot, slujea pentru prima oară îmbrăoat în odăjdirile țesute din lîn aurit și era încununat cu coroană gravată cu numele Atotputernicului. Povestirea midrașică precizează că Aharon se stia să se apropie de altar, i se părea că, din pricina venentului păcat al vițelului de aur, nu este vrednic să-l slujească pe Atotputernicul în lăcașul său. Stătuia Moșe l-a apostrofat: „Apropiete-te de altar! — i-a zis el. Tocmai pentru modestia ta te-a ales Dumnezeu să-i li slujitor”.

Următoarele versete ale pericopei vorbesc despre moartea fiilor lui Aharon, Nadav, primul său născut și urmașul său în înalta funcție sacerdotală, și Avihu, fratele său mai mic. De ce au pierit prin „Ioc străin” cei doi descendenți ai lui Aharon, în momentul cînd se apropiau de altarul Celui Divin? Textul biblic, extrem de sîcîrit în explicații cu referire la acest capitol, este larg comentat și completat de Talmud. După unele păreri, cei doi fii ai lui Aharon au intrat în Sanctuar beți, pingîrind astfel casa Domnului; alții spun că ei nu au respectat pe tatăl lor, neurmînd ritualul fixat de marele preot; unii înțelepți sînt de părere că minia Domnului a lovit casa lui Aharon ca pedeapsă pentru păcatul vițelului de aur.

Ziua cea mai fericită din viața lui Aharon, în care el s-a înfățișat în sfintele veșminte în fața Celui de Sus, s-a terminat atât de tragic pentru el, prin moartea celor doi fii.

Ultima parte a pericopei Șemini enunță prescripțiile alimentației rituale. Scopul lor este de a aminti în permanență credincioșilor prezența Celui Etern, de a-i îndemna spre o viață sobră, austeră. Maimonide emite părerea că prescripțiile cu privire la alimentație călesc sufletele credincioșilor, nedînd iritu liber pozelor trupesti, îi obișnuiesc să se stăpînească și să nu considere mîncarea drept supremul scop al existenței. Înțelepții talmudici au clasat aceste prescripții în grupul HUKIM, care trebuiesc respectate fără a li se cunoaște explicația.

ȘABAT 6 Iar: se citeș pericopele TAZRIA și MEȚORA. Prima continuă enunțarea prescripțiilor igienice, de data aceasta cu diferite boli care, în orientul antic bînuite de molime, amenințau obștea lui Moșe cazată în pustiu, departe de izvoare de apă proaspătă și lipsită de plantele care constituiau mijloacele terapeutice ale timpului. Este interesant și demn de semnalat în acest capitol de legislație biblică prezența unor prescripții care prevăd izolarea în afara taberei a celor bolnavi și carantină de la una la șapte zile pentru cei ce au atîns lucruri impure.

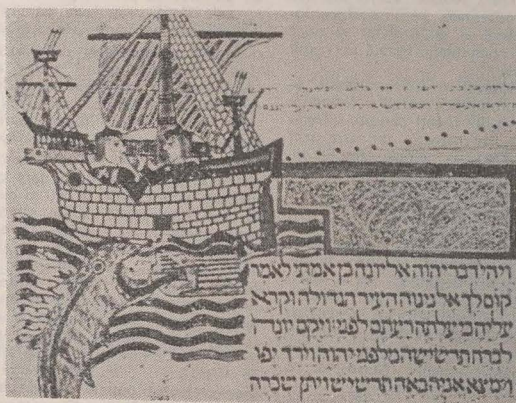
Pericopa Mețora continuă enunțarea indicațiilor asupra purității și impurității. Ea conține unsprezece prescripții („Mijloc”) în rîndul cărora întîlnim instrucțiuni care se dau preotului pentru a supraveghea curățenia credincioșilor săi. Pornind de la ideea că orice lucru impur este nesănos și nu poate decît vătămă credincioșii, Toră atrage atenția preotului că trebuie să fie atent atât la curățenia sufletească a obștii sale, cit și la cea trupestă.

Biblia ne relatează cum, contrar prezicerilor profetului Iona, D-zeu nu a distrus orașul Ninive deoarece populația s-a căit de păcatele comise. Profetul însă deveni neîncredător și părăsi orașul a cărui nimicire i se părea iminentă. El își făcu o colibă în apropierea orașului, așteptînd să vadă ce se va întimpla.

D-zeu dădu atunci viață unui vrej, care se înălță deasupra lui Iona pentru a-i ține umbră și a-l consola în durerea sa. Dar chiar a doua zi D-zeu trimise un vierme care roase vrejul pînă îl uscă. Istovit de căldură, Iona își dori moartea. D-zeu îi replică: „Ție ț-a păsat de un vrej pentru care nu te-ai trudit și nici nu l-ai crescut, care s-a ivit într-o noapte și în alta a pierit, iar mie să nu-mi pese de cetatea cea mare Ninive, unde trăiesc mai bine de 120 000 oameni care nu știu să distingă calea cea dreaptă, întocmai ca animalele?”

Se pune chestiunea de a stabili ce fel de plantă este de fapt acest „vrej”? Nu e de mirare că păreri sînt împăr-

Profetul Iona și ricinul

Profetul Iona pe mare. Pagină dintr-o biblie ilustrată din sec. XV

țite cu privire la această plantă miraculoasă pe care D-zeu a făcut-o să crească și să moară în 24 de ore. După unele traduceri vrejul ar fi un bostan. În podfida deosebirilor dintre Talmudul babilonian și cel din Ierusalim, majoritatea comentatorilor sînt de acord în părerea că vrejul respectiv este una și aceeași cu planta oleaginoasă menționată în Mișna Șabat (2,1) al cărei ulei nu este bun pentru lămpile de Șabat din cauza viscozității sale. Cu alte cuvinte este vorba de ricin și de uleiul de ricină.

Este interesant de remarcat că însușirea uleiului de ricină, adică viscozitatea sa, care îi determina pe rabini să nu-l recomande pentru lămpile de Șabat deoarece nu se împregna în fil, — este tocmai ceea ce îl face să fie atât de apreciat în zilele noastre. Viscozitatea uleiului de ricin se menține la cele mai înalte temperaturi și prin aceasta uleiul este util pentru avioane și pentru aparate supuse la temperaturi înalte.

Rădăcini lingvistice comune?

Ideea că ebraica, limba revelației, ar prezenta un idiom incipient la cîntul în timpul evului mediu și chiar după aceea. Ea se regăsește, bunăoară, în ampla sinteză a lui Hieronymus Megister asupra limbilor semnalate pînă la el, *Thesaurus Polyglottus, vel dictionarium multilingue: ex quadrigentis circiter tam veteri quam novi vel potius antiquis incognitis orbis nationum linguis, dialectis... constans* „Tezaur poliglot sau dicționar multilingv: alcătuit pe baza a circa patru sute de limbi și dialecte atît ale popoarelor din lumea veche, cît și ale celor din lumea nouă (sau mai cînd necunoscută anticilor), Frankfurt pe Main, 1603. Dicționarul cuprinde, în preliminariile sale, un tabel al tuturor limbilor: în primul rînd cele principale, cu nomenclaturile lor (ebraica, limba originară, greaca, latina, germanica, slava), apoi celelalte, în ordinea geografică — Europa, Asia, Africa, America.

Supoziția primordialității ebraice a fost susținută și de Etienne Guichard, în *L'harmonie étymologique des langues Hébraïque, Chaldéenne, Syriaque, Grecque, Latine, Française, Italienne, Espagnole, Allemande, Flamende, Angloise &c.* Armonia etimologică a limbilor ebraică... Paris, 1606. Autorul arată că ebraica, caldeana și siriana formează o familie, greaca trăgîndu-se din ebraică. O nouă ediție a aceleiași cărți poartă un titlu și mai grăitor: „*L'harmonie étymologique des langues. En laquelle par plusieurs Antiquités et étymologie de toate sorte, se démontre évidemment que toutes les langues sont descendues de l'Hébraïque*” Armonia etimologică a limbilor. În care prin mai multe anticități și etimologii de tot felul se dovedește în mod evident că toate limbile descind din ebraică, Paris, 1610.

O lucrare și mai tîrzie este aceea a lui Mericus Casulienus, *De quattuor linguis commentationis* „Despre cele patru limbi de cugelare”, din care partea I-a, apărută la Londra în 1650 și dedicată limbii ebraice — exorsus lingua „limba de început”, cum o numește autorul — și celei saxone, se află la Biblioteca academiilor, sub cota I 42960. (Partea II-a tratează despre limbile greacă și latină).

În aceste și în alte asemenea studii, presupusul caracter primar al ebraice este postulat ca un lucru de la sine înțeles, ca o consecință firească a redactării textului biblic în această limbă. Analogie stabilite între ebraică și celelalte limbi — în speță cele europene — sînt foarte adesea arbitrare și înfundate, fiind și din pricina că nu urmăresc să probeze riguros înrîndirea lor genealogică — aceasta era admisă oricum, fără demonstrație —, ci doar să o confirme cu argumente de natură lingvistică. Acestei manipulare subiectivă a faptelor caracterizează de altfel și tentativele de a substitui ebraice în ipostaza de limbă originară diverse alte idiomi. Astfel, J. Goropius Becanus, într-o lucrare publicată la Amersfoort în 1580, sub titlul *Hermathena*, atribuie acest rol limbii olandeze. Chineză, ale cărei particularități întru totul singulare nu puteau să nu zbească imaginația europeanilor, a fost înfățișată și ea drept idiomul inițial al omeniilor, între alții și de John Webb of Butleigh, în *The antiquity of China, or an historical essay, endeavouring a probability that the language of China was the primitive language spoken through the whole world before the confusion of Babel* „Antichitatea Chinei sau o încercare istorică asupra probabilității ca limba chineză să fi fost limba primitivă vorbită în toată lumea înaintea amestecului de la Babel”, Londra, 1678. N-au lipsit nici strădaniile de a pune chineză în legătură cu limba Bibliei, cum a procedat de pildă Philippe Masson în *Dissertation critique sur la langue chinoise où l'on fait voir autant qu'il est possible les divers rapports de cette langue avec l'hébraïque* „Disertație critică asupra limbii chineze, în care se arată, pe cît este posibil, diferitele raporturi ale acestei limbii cu ebraica”, Amsterdam, 1713. (După *Les langues du monde*, Paris, 1952).

Teza originii ebraice a limbilor a fost combătută de G. W. Leibnitz în studiul *Brevis designatio meditationum de Originibus Gentium ductis potissimum ex indicio linguarum*, „Scuță expunere a reflecțiilor primordiale la sorginea popoarelor, în special pe baza datelor lingvistice”, publicat în „Miscellanea Benohinsia”, 1.1710, din care se degajă supoziția că limbile din cea mai mare parte a Europei și dintr-o bună parte a Asiei puerd din același izvor.

Dar nici după această luare de poziție supoziția descendenței ebraice a limbilor n-a cedat complet terenul. Astfel, Antoine Court de Gébelin, în impozantul său tratat, *Monde primitif analysé et comparé avec le monde moderne*, 9 vol., Paris, 1773—1782, consideră persana, armeană, malaeza și copta dialecte ale ebraice.

Într-o cuprinzătoare cercetare consacrată limbilor europene, Gh. Denina pune și ipoteza paternității ebraice față de limbile europene, idar filiația lor concretă este lăsată să plutească în vag. (*Le clef des langues, ou*

Observations sur l'origine et la formation des principales langues qu'on parle et qu'on écrit en Europe” Cheia limbilor sau observații asupra originii și formării principalelor limbi în care se vorbește și se scrie în Europa”, 3 vol., Berlin, 1804).

Apropierea sanscritei de idiomurile europene, remarcată încă din secolul al XVI-lea, a constituit, la începutul secolului al XIX-lea un moment de cotitură în clarificarea raporturilor genetice reale dintre limbile cunoscute sub numele de indo-europene și, implicit, în delimitarea acestora de cele aparținînd albor familiei, în speță celei semitice. În acest sens, opera lui Fr. Bopp, *Ueber das Conjugationssystem der Sanskritsprache, in Vergleichung mit jenem der griechischen, lateinischen, persischen und germanischen Sprache*... Despre sistemul conjugării din sanscrită în comparație cu cel din limbile greacă, latină, persană și germană, Frankfurt pe Main, 1816, se înscrie ca un eveniment de însemnătate capitală în istoria lingvisticii. Nu e mai puțin adevărat înec că Fr. Bopp a operat, în diverse situații și cu conocepțe vehiculate de cercetători ai gramaticii ebraice.

Progresele ulterioare ale lingvisticii nu s-au soldat totuși cu abandonarea definitivă a ipotezei înrîndirii limbilor indo-europene cu cele semitice. În secolul nostru, o serie de învățați au căutat chiar să releve afinități nu numai între cele două familii de limbi pomenite, ci și între acestea și diverse alte grupuri de idiomi din Europa, Asia și Africa. Fără a-i putea convinge pe cei circumspecți, asemenea teorii au, cu toate acestea, meritul că valorifică datele multor limbi pe nedrept neglijate sau pur și simplu ignorate în trecut, îngăduind detașarea, pe un fond comparativ larg a unui nucleu de elemente pertinente din mulțimea speculațiilor etimologice și asemănărilor de suprafață în care abunda pînă de curînd bibliografia problemei.

În ce privește ebraica, cititorului chiar mai puțin avizat îi va fi desigur cu putință să judece măsura paralelismului ei cu vechile limbi indo-europene, dacă prezentarea faptelor, absolută de o aparatură tehnică încărcată, nedificatoare pentru el, va fi însoțită de reflexul lor, fie și îndepărtat, pe tărîm românesc.

În pofida aparențelor nu similitudinile cele mai frapante posedă și cea mai mare forță probatorie. Se știe — ca să luăm un exemplu clasic — că în latină, *humus* „pămînt” și *homo*, de unde în românește *om*, provin dintr-o străveche rădăcină comună, după cum și în ebraică *adama* „pămînt” și *adam* „om” se află într-un raport de denivare. Este însă greu de dovedit că în cazul de față ca și în multe altele asemănătoare, ca re se pot întîlni în cele mai diferite limbi, cele

doă șiruri de formații n-ar fi apărut independent unul de altul. Înfinit mai promițătoare sînt cuvintele în care nu numai înțelesul, ci și sunetele alcătuitoare prezintă fie și în parte convergențe, ceea ce practic elimină intervenția hazardului sau posibilitatea unei dezvoltări de sine stătătoare. De pildă, începutul versetului 3 din Psalmul XXXV, *Veareh hanit usgor likrat rodfay*, poate fi tălmăcit în termenii umătorii: „Ridică sulța și securea în fața prigonitorilor mei”, în care *sgor* înseamnă „secure”. (După dicționarul ebraic-francez al lui A. Elmaleh, 1961, vol. III, p. 2275). Dar, din cauza confuziei dintre *sgor* „secure” și *sgor „închide”* (imperativul verbului *sgor „a închide”*), s-a ajuns și la o altă interpretare a fragmentului respectiv: „Ridică sulța și închide (calea) prigonitorilor mei”. Pentru discuzia noastră e de reținut însă înaltul grad de coincidență semantică și sonoră dintre ebraicul *sgor „secure”*

(cuvîntul mai e atestat și în siriană) și latinescul *securis* (de unde românește *secure*), a cărui obîrșie nu-și găsește o explicație satisfăcătoare pe teren latin sau indo-european. Aceasta face plauzibil punctul de vedere al specialiștilor care-l deduc, în indo-europeană, din limbile semitice.

În aceeași situație se mai află însă și alte cuvinte, care se pretează la asocieri nu mai puțin sugestive: verbul latinesc *pario „nasc”* de la o formă a cărnii se trage în românește *părinte*, și ebraicul *pr „fruct”, pr „rodire”, înmulțire, împerechere*; verbul latinesc *neco „ucid”,* de unde în românește *îneca*, adică „a face să piară în apă”, și ebraicul *nakom „a răzbuia”* (de aici în idiş *nekume „răzbuinare”*); *vinum* în latină, de unde în românește *vin*, *oinos* în greacă și *iaîn* în ebraică, *vain* în arabă cu același sens; *cornu* în latină, de unde în românește *corn*, și *keren* în ebraică, cu același sens; *lar „lune fel del grub”* în latină, c.u. derivatul *larina*, de unde românește *făină*, iar în ebraică *bar „cereale”;* în latină *cereae* (care dă în

românește *cheie*), *claudo „închid”, calo „a aresta, a închide”, chele „închisoare”* în ebraică; *navis „vas”* în latină, de unde și împrumutul românesc *navă*, și *onia* în ebraică, *inaun* în arabă, cu același înțeles; numeralul latinesc *septem*, îmoștenit sub forma *șapte* în românește și echivalentul ebraic *ševa* (feminin), *šiva* (masculin); *balsamum* în greacă, cu același înțeles ca și româneșcul *balsam* și *basam „aromă, parfum”* în ebraică; *haedus* în latină, de unde și în românește *ieđ*, *gd* în ebraică, *gadlia* în arameică, cu același sens.

Evident, lista de corespondențe ar putea fi lesne augmentată, în beneficiul celor versați în subtilitățile problemei, fie prin antrenarea în discuție a datelor altor limbi, fie prin coamunarea opiniilor, nu rareori contradictorii, emise pe marginea cutărei sau cutărei vocabile din oele enumerate mai sus; bunăoară, potrivit părerii unor savanți, unele din ele, precum *vinum*, respectiv *iaîn*, ar putea proveni, atît în indo-europeană, cît și în semitică, dintr-un al treilea idiom, deși nu ni se spune care anume. Dar adăugările și precizările de rigoare nu vor putea împietri asupra unei concluzii care se desprinde de la sine din faptele citate: un număr de vechi cuvinte indo-europene sînt de origine semitică. Este drept că nu există, la ora actuală, suficiente elemente pentru a scoate aserțiunea înrîndirii genealogice dintre cele două familii de limbi din domeniul ipotezei, dar acela de care dispunem lasă totuși să se întrevadă contacte străvechi între exponenții celor două grupuri de idiomi. Măturie a unor convingeri milenare, asemenea unei de limbă dovedesc în chip eocvocat că omenii n-au trăit în izolare nici în zorii istoriei lor și că, dimpotrivă, și-au împărtășit reciproc valori materiale și spirituale, promovînd necostis, în timp și spațiu, cuceririle genului uman.

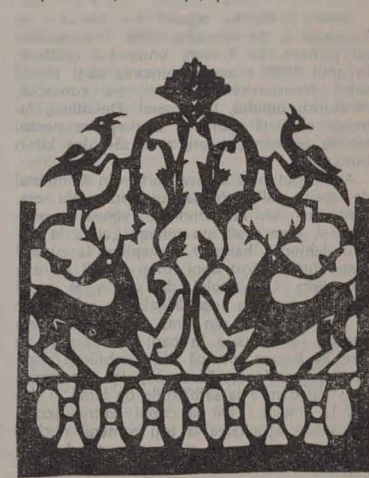
Dr. W. SOLOMON

Evreii kurzi din Iran

La frontierele Iranului există încă evrei kurzi, ca de pildă obștea din Sanandaj, din apropierea frontierei irakiene. Nu există o statistică oficială, dar se presupune că ar fi 3—4 000 suflete.

La Sanandaj, la o populație de 4 000 persoane, există 200 familii evreiești, ai căror membri se căsătoresc numai între ei. Cultura și modul lor de viață nu diferă mult de mediul în care trăiesc, iar ei înșiși se consideră kurzi. Cu restul populației întrețin relații prietenești. Toți vorbesc limba kurdă sau persana, prima fiind un dialect regional, iar a doua limba oficială a țării. În familie, însă, folosesc „kurda evreiască” care are o bază semită cu un vocabular puternic influențat de limba kurdă (probabil și cu contribuție arameiană).

Evreii din Sanandaj au două școli primare, una pentru băieți și una pentru fete (cu trei clase în plus pentru băieți). Cei care vor, pot studia și la universitățile din marile orașe. În general nivelul cultural al evreilor kurzi este ridicat. Ei au acces la toate funcțiile și la toate profesiunile. În marea lor majoritate se ocupă cu negoțul, dar sînt printre ei și medici, farmaciști, profesori etc.

O interesantă descoperire arheologică

Revista Arheologică israeliană a publicat într-unul din numerele sale recente relatări amănunțite cu privire la scheletul omului crucificat, găsit în mod întâmplător, în urma unei prăbușiri de teren, într-o peșteră din Ierusalim. Importanța descoperirii se datorează faptului că pentru prima dată arheologii se aflau în prezența unui schelet de crucificat. Examenul scheletului a fost încredințat Centului medical al Universității ebraice Hadasa, lucrările fiind conduse de profesorul Nicu Haas.

Înainte de a intra în temă, d. Haas a formulat următoarea observație: „Abordarea imediată antropologică a primei probe materiale a unei crucificări nu poate să nu provoace o anumită indispoziție subiectivă... Dar nu trebuie să uităm că înainte și după crucificarea lui Ius din Nazaret au avut loc mii de crucificări de evrei și neevrei”.

Revista Arheologică consacră trei articole scheletului crucificat. Examenul extrem de minuțioasă la care a fost supusă victima, au dus la următoarele conuzii: cel torturat a trăit în primii ani ai erei noastre; avea vîsta de 24—28 ani, înălțimea apreciată la 1,67 m; bine proporționat din punct de vedere morfologic, avea forme grațioase, reunind caracteristicile frumuseții plastice după normele estetice elene. O ușoară asimetrie a craniului și a feței se datora probabil unei nașteri grele. Nimic nu arată că acest om ar fi făcut o muncă manuală grea, nici că ar fi suferit răni grave înainte de a fi fost răstignit. Savanții au fost izbiți de poziția răstignitului, care se deosebește cu totul de metodele crucificării cunoscute din istorie. Piciorarele victimei au fost astfel răsucite încît au devenit paralele cu verticala crucii și au fost străpuse la călcîie de un singur cui de fier. Genunchii erau îndoiți, piciorarele îndepărtate și brațele întinse în ouie la înălțimea umenilor. Examenul poziției celui răstignit și bucățile de lemn rămase atașate de cui, denotă că romanii au utilizat în aceste împrejurări o „sedecula”,

care, după descrierea găsită în diferite texte romane, era un mic bloc de lemn pe care era așezată victima, pentru a se preveni prăbușirea trupului, prelungindu-se astfel agonia. Numele victimei, incrustat pe osuar, este Iohanan.

Într-o altă expunere, arheologul grec Vassilius Zafeiris, care a participat la studiul acestor relicve, a emis ipoteza că răstignitul ar fi unul dintre numeroșii iudei care s-au răsucit împotriva imperiului roman. Crucificări în masă au avut loc sub domnia lui Alexandru Iannai, în cadrul revoltei împotriva recensămîntului decretat în anul 7 e.n. și din nou în cursul revoltei iudeilor care s-a terminat cu dărîmarea celui de al doilea templu, în anul 70. „De asemenea au avut loc răstigniri individuale și sub procuratorii romani”, scrie Zafeiris... Mai înainte, prin anul 88 i.e.n., Alexandru Iannai a dat ordin să fie răstignii 800 fanisei și preoți.

Iosephus Flavius relatează că crucificarea a 3 600 de iudei în anul 66 e.n. a provocat revolta împotriva Romei și că în cursul asediului fatidic al Ierusalimului, în anul 70, numărul răstignitilor a fost atît de mare încît nu se mai găsea nici loc, nici lemn pentru ridicarea crucilor.

Zafeiris a recurs la probe istorice și arheologice pentru a determina epoca în care evreul necunoscut a fost torturat. El consemnează: „Avînd în vedere că olăria și oasele găsite în mormîntul Nr. 1 (au fost dezgroapate 15 mormînte) exclud posibilitatea răstignirii în timpul lui Iannai și luînd în considerație situația generală din timpul revoltei din anul 70, care exclude posibilitatea înmormîntării în mormîntul Nr. 1, se poate deduce că în cazul care ne interesează este vorba de un rebel ucis în timpul revoltei contra recensămîntului din anul 7 e.n., deci un condamnat ocazional. În consecință, crucificarea a avut loc între începutul primului secol al erei noastre și o dată situată înaintea primei revolte a iudeilor”.

MANUSCRISE EBRAICE

Federația comunităților evreiești din Ungaria a editat un volum despre manuscrisele vechi ebraice existente în această țară. Studiul analizează scrieri rabinice, acte de căsătorie, inscripții funerare din evul mediu etc.

DICȚIONAR IDIȘ-RUS

După cum am mai scris, la Moscova a apărut ediția a II-a a dicționarului ebraic-rus redactat de cunoscutul lingvist Moise Schapiro. Dicționarul, tipărit în 25 000 exemplare, cuprinde 40 000 cuvinte și expresii.

În prezent același autor pregătește pentru tipar un dicționar idiș-rus.

MUZEUL AMINTIRII...

În orașul Los Angeles (S.U.A.) se află una din cele mai mari comunități din America. Într-adevăr, populația evreiască numără în prezent peste 700 000 suflete. Din inițiativa organizațiilor obștești va fi construit aici un muzeu în memoria celor 6 milioane de evrei exterminați de nașiști în Europa în anii celui de al doilea război mondial. Pe pereții muzeului vor fi încrustate numele celor 22 de lagăre de exterminare naziste care au funcționat în anii terribili. Sălile muzeului vor înfățișa suferințele și lupta deținuților. Vizitatorul va avea la dispoziție o vastă bibliotecă de specialitate, cabinete cu documente, fotocopii etc.

O NOUĂ SINAGOGĂ

În orașul Ilford din Anglia a început construirea unei noi sinagogi. Imobilul va fi realizat în stil modern și va cuprinde în anexă o sală de ceremonii, săli de studiu etc.

UN ERUDIT AL HASIDISMULUI

La Lausanne a încetat din viață scriitorul Stanislas Vincenz. Deși neevreu, defunctul și-a consacrat o mare parte din existență studiului mișcării hasidice, devenind o autoritate în materie. El este autorul mai multor lucrări în care sînt înfățișați rabini și eminenți capi spirituali ai hasidismului.

...ȘI UN ARHEOLOG PASIONAT

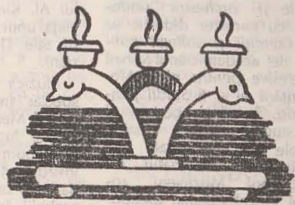
În alt capăt al lumii, anume în orașul Cincinnati din S.U.A. a încetat din viață rabinul Nelson Glueck, considerat a fi fost unul din cei mai de seamă specialiști ai arheologiei biblice. Acest pasionat a animat și condus nu mai puțin de o mie expediții și puncte de cercetare în Țara Bibliei. Între altele, a descoperit minele de aramă de la Etsion Gever, ce au fost exploatare pe vremea regelui Slomo, acum peste 2 500 de ani. A studiat, de asemenea, cu minuțiozitate relicvele trecutului care vorbesc despre seminiți azi dispăruți, printre care edomiții și nabatienii. Ceea ce se știe în prezent despre aceste populații se datorește într-o largă măsură cercetărilor făcute de Nelson Glueck.

CĂRȚI DE IUDAISTICĂ

La Mexico-City, în sălile comunității evreiești locale a fost deschisă o expoziție a cărții iudaice. Au fost prezentate lucrări de specialitate și de beletristică în limbile engleză, spaniolă, idiș și ebraică. Cu același prilej au fost ținute conferințe și referate de specialitate.

FOLCLOR AL EVREILOR DIN IRAK

Istoria obștei evreiești din Irak are o vechime de peste

2 500 de ani. În acest lung răstimp, a fost creat un folclor bogat și specific. O mică parte din aceste producții au fost colecționate și prezentate publicului într-un volum apărut recent la Ierusalim. Cartea cuprinde 500 cîntece, legende, povestiri și basme.

COLECȚIA DIN NÜRENBERG

Nürenberg este mai presus de toate un centru de veche și autentică tradiție culturală. Biblioteca municipală, de pildă, își serbează în acest an 600 de ani de existență. Cu prilejul acestei aniversări, presa a semnalat că acest respectabil centru de

cultură posedă o secție de iudaistică ce deține peste 1 000 de manuscrise și volume rare.

TURNEU DE CONFERINȚE

Rabinul Louis Jacobs, de la New London Sinagogue a întreprins recent un turneu de conferințe în Danemarca, Suedia și Norvegia. În fiecare din aceste țări există mici colectivități evreiești care resimt de multă vreme lipsa de clerici.

SCRITORII EVREI DE LIMBĂ GERMANĂ

La Viena, München, Hamburg și în alte câteva orașe din Austria și R. F. a Germaniei a fost prezentată expozi-

ția „Scriitori evrei de limbă germană”, organizată din inițiativa asociației „Bnei Brith”. Expoziția cuprinde peste 3 500 de cărți din cele mai diferite domenii.

NEPOTUL LUI MAIMONIDE

La Ierusalim a apărut cartea „Comentariul lui David Hanaghid”, scrisă de nepotul ilustrului erudit Maimonide (Ramban), care a trăit în secolul al XI-lea. Ca și unele din lucrările celebrului său predecesor, autorul și-a scris cartea în limba arabă, fiind apoi tradusă în ebraică.

CURS DE LIMBA IDIȘ

În semestrul de vară, universitatea Columbia din New York va organiza două cursuri de limbă și literatură idiș, unul pentru începători, celălalt pentru avansați. Vor fi ținute, de asemenea, prelegeri privind istoria diferitelor comunități.

UN NOU STUDIU DESPRE MASADA

Descoperirile arheologice de la Masada — unde în anul 135 s-a consumat ultimul act al tragediei iudei — continuă să formeze obiectul de studiu pentru istorici. Recent, în editura „Four Wind Press” din New York, a apărut lucrarea lui Alfred H. Tamarin consacrată acestui subiect.

PRELEGERI PE TEME IUDAICE

În cursul acestei ierni, la Muzeul evreiesc din Praga a fost organizat un ciclu de conferințe pe teme iudaice. Iată titlurile cîtorva prelegeri: „Cultura iudaică în evul mediu”; „Biblia și literatura evreiască medievală”; „Rabi Loew, creatorul legendar al Golemului”; „Filozofia iudaică în perioada renașterii” etc.

PICTURI BIBLICE

La Muzeul Ateneului din Geneva s-a deschis expoziția pictorului Théo Tobiasse. Provenit dintr-un mediu tradițional evreiesc, în creația artistului se face puternic resimțită influența Bibliei. Multe din pînzele sale redau figuri și scene din cartea sfîntă; alte tablouri încearcă să înfățișeze hasidismul și lumea sa.

O HAGADA PUȚIN CUNOSCUTĂ

Puține cărți rituale iudaice au cunoscut atîtea ediții ca Hagada. Fiecare ediție își are istoria sa proprie, care și-a pus deseori amprenta asupra formei, cîteodată și asupra conținutului.

Printre edițiile rare se numără și o Hagada a evreilor din China, tipărită în jurul anului 1000 al erei actuale. Pe atunci exista în această țară o comunitate despre care nu cunoaștem decît puține lucruri.

Un exemplar al prețioasei ediții se află în posesia Colegiului universitar din orașul Cincinnati. E suficient să răsfoiești acest exemplar spre a-ți da seama că pe lângă textul clasic al ritualului de Seder el mai cuprinde cîteva imnuri și rugăciuni inedite. Indicațiile către cititor sînt date în limba persană, scrisă cu caractere ebraice, ceea ce poate însemna că evreii au venit în China din Persia.

CĂMINUL „MARTIN BUBER”

Un cetățean din orașul Hamburg a lăsat prin testament o importantă sumă de bani spre a se construi un cămin care să fie loc de întâlnire între evrei și germani. Căminul va purta numele filozofului Martin Buber, care a militat pentru apropierea iudeo-creștină.

O DUBLĂ ANIVERSARE

Obștea din Uruguay a sărbătorit recent o dublă aniversare: 35 de ani de apariție a ziarului în limba idiș „Unzer Fraint” și 20 de ani de activitate a clubului „Litovsky”, în jurul căruia se concentrează viața spirituală a comunității.

După statistici recente, în această țară trăiesc 50 000 de evrei.

STUDIUL ISTORIC

Un cercetător al Institutului de istorie a evreilor din Olanda, Robert Kohen, a publicat o lucrare despre trecutul comunităților evreiești din zona Caraibilor. Potrivit acestui autor, prima obște din această zonă a lumii s-a constituit în anul 1655, în Guyana olandeză. Încă în secolul al XVII-lea a funcționat acolo un tribunal religios iudaic precum și alte așezăminte de cult.

O EXPOZIȚIE ORIGINALĂ

O originală expoziție de sculptură s-a deschis în sălile clubului „Salom Alehem” din Tel Aviv. Artistul este rabin, Nehemia Mark din New York și are venerabila vîrstă de 87 de ani. Din tinerețe a manifestat un interes pasionat pentru sculptură. Pentru a nu încălca interdicția biblică „Să nu-ți faci chip cioplit”, artistul-rabin a găsit o soluție simplă și ingenioasă: fiecare din sculpturile sale are lipsă fie o ureche fie alt organ, așa că nu pot fi socotite reproduceri ale realității.

La actuala expoziție pot fi admirate 38 dintre creațiile artistului, inspirate în marea lor majoritate din Biblie.

ALBUM DE CİNTECE

La New York a apărut un album cuprinzînd 124 cîntece populare evreiești: 106 în limba idiș, 9 în limba ebraică și 9 în limba engleză.

O NOUĂ SINAGOGĂ

Obștea din orașul Regensburg (R. F. a Germaniei) și-a inaugurat într-un cadru so-

lemn noua sinagogă. Ea a fost construită pe locul vechiului lăcaș de rugăciune, care a fost incendiat în anul 1938 de către nașiști.

MANUSCRIS RAR

Un manuscris inedit al poetului Ioseb ben Tanhum, care a trăit în secolul al XII-lea, a fost descoperit recent în arhivele bibliotecii din Leningrad.

COMEMORARE LA PRAGA

Comunitatea evreilor din Praga a organizat și în acest an comemorarea membrilor săi care au căzut în luptă împotriva ocupanților nașiști în perioada celui de al doilea război mondial. După oficierea serviciului divin și a rugăciunii de Kadiș, președintele obștei, ing. Frantisek Fuchs a rostit o alocuțiune.

OBȘTEA DIN NISA

Una din comunitățile cu vechi tradiții din Franța se află în orașul Nisa, pe Coasta de Azur. Într-adevăr, un document descoperit recent atestă că în secolul al XIV-lea un slujbaş al regelui purtînd titlatura de „bailo” era afectat în mod special soluționării chestiunilor privind populația evreiască. În anul 1499 au fost primiți la Nisa refugiați evreii de pe insula Rhodos iar ceva mai tîrziu, refugiați din peninsula iberică.

די יידישע קהילה פון בראשאו

למכות אייניקע יידישע סח- רים, מיט דער געשיכטע פון דער יידישער קהילה פון בראשאו האבן זיך באשעפטיקט רער רב רר. לאיאש רעזענבאום פאפ, וועמען ס'איז פאר- בליבן אין כתב-יד א קורצע נישטפארענעלעכע געשיכטע פון דער קהילה, ווי אויך רער פארשער סאמלעל סאכא פון בראשאו, וועלכער האט פאר- פאסט א ארומגעטענדיקע מאגאזינאיע.

פון אפ דאסעס און אנדערע ניישטפארענע- לעכע דאקומענטן וואס זע- נען לעצטנס א: דערשע נעווארן אין די ארכיוון פון בראשאו, ווייסט מען אין הויש יוני 1807 האבן זיך צייט- שאט עפליכע יידן פון בוקא- רעשט, וועלכע זענען דער- נאך צוריקגעפארן אין וויער נעבוירן-שטאט. אין בראשאו איז געבליבן בלויז דער זוי- נערמאכער אברהם, וועלעכן מען האט מקבר נעווען סחוי די מויער פון דער שטאט.

אין דעם שקיי-קווארטאל פון בראשאו האט זיך באוועגט אין יאר 1812 האבן לעבעל כח יהודה, דער עלטער זיידע פון דער משפחה אראנאן.

דער זיכער-סייסער היילאל בן יצחק, וועמענס זון ס'איז שפעטער געווארן דער ערש- טער יידן-ריכטער, א ספרדי- שער ייד, ווען ערשטן שוים פון בראשאו, ערשטאבירוד, ווייסן סיר פון יאר 1817.

די גרינדונגס-וועגונג פון דער יידישער קהילה פון בראשאו איז פארגעקומען דעם 8-טן מאי 1826. דער ערשטער פרעזידענט איז גע- ווען בצאלא און נאך א יאר

אנגעהויבן פון יאר 1854 האט אספרים אס פרעזידענט פון דער קהילה דער זון פון אהרן לעבעל, באקאנט אלס לעבעל אראנאן, וועלכער האט אמטירט אויך אלס במקום רב. ער האט אין יאר 1855 געבראכט פון ספרד- באר דעם רערער און במקום רב זינבונד שפיטהארטס (1823-1896) אן אשטאמי- קער פון האלעשאן (מאראויע) לימעכניקוס, אן אבסאלווענט פון נעוויסע פראגאנטישע פורס א תלמיד פון ניקלס- בורנער רב. שפיטהארטס איז געווארן דער איידעם פון יהודה וואלפאז און האט געגרינד- בארימט בראשאו א שול, מיט עסן און זאלאשן פאר די שילער, וועלכע פון זיין אייגענער צייט בארימט גע- ווארן און באקומען שילער פון מונטענע, סאלאוויע, בולגאריע, טורקיי און פא- לעסטינע. צווישן די שילער האט זיך אויך געצויגט, אונ- סער אנדערע, דער שפעטער- בארימט-געווארענער שוי- שילער אלבערט באסערמאן (1867-1952).

אין יאר 1862 איז געגרינד- דעט געווארן די חברה קדישא מיט א קאפיטאל פון 524 פיארינס און א באשאפטען פון 40 מיטגלידער. נאך דעם ערשטן בית-עלמין וואס האט געהייסן „יודענגראבן“ האט די בראשאווער קהילה געקויפט, אין יאר 1859, מינעס פאסט- סוד, א פלאץ פאר א נידע- סערן בית-עלמין וואס איז באנוצט געווארן ביז אין אונדזערע טעג.

אין יאר 1877, האבן 11 בראשאווער יידן געגרינדעט א יידישע ארטיקאלישע קהילה, מיט כוונא אדער א אספרעזידענט. די קהילה האט געהאט אלס רב אלבערט פון יאר 1862 ביז 1877, וועלכער פון דער ערשטער וועלט- מלחמה האבן געלעבט אין בראשאו כמעט 5000 יידן, און דער צייט האט די קהילה געהאט אלס רבנים דעם רב. נויטאן און רב. דענסרוישש וואס איז געקומען פון לונאוי.

די יידישע קהילה פון בראשאו זעצט פאר אן אל- טע סאריציע און געניסט פון אלע נויטיגע באדינונג- נען זיך אויסצולעבן אומע- שערס לויטן יידישן דת

תלמוד בבלי

וועצעל אין יאר 1894 און נאך דער ערשטער וועלט- מלחמה דעם רב שפערבער. די אנדערע קהילה, ריעלערשער, האט זיך גערופן נעאלאגישע און האט זיך געוויילט א רב אין יאר 1893. פון די 15 קאנדידאטן אוי אויסגעוויילט געווארן רב. לאיאש ראזע- נבאום (1862-1953) אן אפשטאמיקער פון נייאנהאס, אונגארן, וועלכער האט אן- געפירט פון דער קהילה ביז אין יאר 1918.

מיט דער הילף פון דער חברה קדישא האט מען גע- קויפט א פלאץ אה דער יתו- מיט-נאם 35-31 (היינט פארא- טא סעקוליאריזאט) ווו עס איז אויסגעבויט געווארן אן גרויסע שול. די פיערלע- קייט פון הנוכח הבית זע- נען פארגעקומען דעם 21-טן אונגוס 1901.

הזנים פון דער קהילה זע- נען געווען אינאין נאָרמאן אין יאר 1884, א. נאָרד- בערג אין יאר 1893, אינאין נאָרס אין יאר 1901 און שפעטער הענרוי שטאמלער. אין יאר 1827 האבן גע- לעבט אין בראשאו 12 יידן, 40 אין יאר 1848, אויף 217 אין יאר 1869, און אין יאר 1899 האבן געלעבט אין בראשאו 145 משפחות.

נאך דער ערשטער וועלט- מלחמה האבן געלעבט אין בראשאו כמעט 5000 יידן, און דער צייט האט די קהילה געהאט אלס רבנים דעם רב. נויטאן און רב. דענסרוישש וואס איז געקומען פון לונאוי.

די יידישע קהילה פון בראשאו זעצט פאר אן אל- טע סאריציע און געניסט פון אלע נויטיגע באדינונג- נען זיך אויסצולעבן אומע- שערס לויטן יידישן דת

שמחת בחגך

(המשך ממעור 12)

די ארבעט, אין וועלכער יידן פון געשיכטע לעבן דער פון זיך אין משך זון דורות געפונען דריקונג, האט געבראכט דערצו אז זיי האבן געשטעלט פאר אייביקן זאך חניטקע היסטארי- שע געשעענישן אין סימבאליזיר- טע מאנומענטן-געבלידן. דער אפגעוונדערטער, צום גרעסטן טייל דורך די אונטערדריקונגס-סיס- טעמען אויפגעצוונגען און אויך פון די אייגענע תקינים דיקטיר- טע אפגעשלאסענער לעבנס- שטייגער אין די געטאס און תחום- הסוכים האט געשאפט אן אייגן- ארטיקע קאנטורציע פון די יידישע גאט-סירטלעך, הייער, ווינגנס-אייניכטונגען א.א.וו. די לערליי אנט-יידישע עקסצעסן האבן אבער, חוץ דער פרישער אויסראטונג, אפט אפגעווישט פון דער ערד-אויבערפלאך אלע שפורן פון טענאגראפישע און סחם-היס- טארישע ווערטן.

נישט געקוקט אויף דער לאנ- גער, איבער ווייטע צייטן גרייכע- דיקע קייט פון חרבות, זענען דאך אויפגעהיט געווארן פיל געשרי- בענע דאקומענטן און לעבעלע- לעכע ווערטן. ווי ווייניק אבער זענען געבליבן יידישע ווערק פון מאנומענטאלער ארט נאך די אפטע חרבות און באוונדערט נאך די האנדאלישע צעשטערונגען פון היסטאריא-מאשינס!

אין דער ביי גאר רייכער געשיכטע ון יידישן פאלק איז אויפגעק- ון יידישן פאלק איז אויפגעק-

מאיר שטערנבערג

יידישע מאנומענטן

דאס זענען עדות-דערמאנונגען פון העראישן, אראנגירטן, יידי- שן חידעשטאנד קעגן די כול- גאנישע באגריפן, פראקטיקל, אנגערייכט געווארן דורך דער צארישער רעגירונג צוליב אירע דיערטישע צילן קעגן דער פאלק- רעוואלוציע פון 1905 יאר.

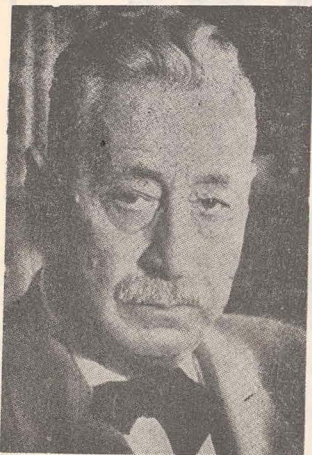
אבער דאס זענען אלץ בלויז מאנומענטן-מצבות אויף אפגע- צוימטע יידישע בית-עלמס, און נישט אויף א פרייען-שטאט-שטח. איר קען, לויט מיינ באשייד- נעם וויסן, איין איינציקן פאל אין דער לאנגער תקופה פון דער יידישער געשיכטע, פון א מאנ- טענט אויף א פרייען שטח - אין דער אלטער שטאט פראג. דאס איז די אימפאזאנטע און קינסטלעריש איינדוקספולע מא- נומענט-סאטוע, וואס איז אויף- געשטעלט געווארן פון דער פרא- גער יידישער געמיינדע פארן נייעם ראטהויז (אויסגעפירט פון פראג. לאריסלאו סאלאן) צום אנדענק נאכן חרוב פון דער יידישער געטא אין פראג. דער דענקמאל שמעלט פאר די סימ- באלויזערע הויכע געשטאלט פו- נעם בארימטן פראגעט רב ר' יו

דער רב הכולל ביים סדר אין מושב זקנים פון בוקארעשט

זעצער פאר יידיש און עברית
ושה בערעאויטש

איינציק אין דער געשיכטע פון יידישע מאנומענטן איז דער גראנדיעזער דענקמאל פאר די ווארשעווער געטא-אויסשטענד- לער, וואס דערמאנט גלייכציי- טיק אין דעם גרויסעם חורבן אין דער יידישער געשיכטע. די גרויסע בארייטונג און בא- זונדערע אויסנאמעלעכקייט פון דעם דענקמאל באשטייט אין זיין גראנדיעזיקייט, אין זיין פארנעם און זיין קינסטלערישער פארמי- רונג. מען דארף באוונדערט אונ-

שלום אש

און דאָס האַלב-שומרונישע, האַלב-הורדוסישע הויז איז צו לאַנג און ירושלים געזען, האָט צו לאַנג דאָס בית-המקדש געזען, און האָט צו לאַנג די ארץ ישראל-דיקטע לופט געשעפט, און ווי קענטשעס עס זאָל ניט זיין, זאָל עס ניט ריבן דאָס פּאַקע וועלעכע ס'האָט רענירט, און דעם געדאַנק פון איינציקן גאַס. עס האָט דאָס דיין קאָלירן פאַר אַ גאַס ניט געקענט נעבן. און אַגריפּא, דער מלך פון די יידן, איז גע- גאַנגען צו דעם צעזאַר קיין רוים. ער האָט מיט אלע דינער צו- זאַמען קענטשעס נאָגענשטימליכע און מיט די הענט בראַוואָ גע- פאַסטע אַרץ ירושלים, און אַבער פון קאָלירן. יעדעס ווילדע, קינדערשע זאָל האָט ער געפּו- נען פאַר נעמען. ווונדער, ניטס דעריבער געזען פון גאַס, האָט ווי אַ געניטער שקלאַף, וואָס ווייסט ווי זיין האַר צו געפעלן, גענומען, איז ס'וועלען צו דער טרד געפאַן און אָנגעהויבן נביא- רחם צו זאָגן איינעם נאָמען פון נחם פון דער גאַנצער וועלט, וואָס קאָלירן, וואָס ווייסט זיך איצט

און פּעטראָניוס, דער שטאַט- האַלטער פון מירען, האָט גע- קריגן דעם באַפעל פון רוים, צו געשטעלן צוויי לעגיאָנען און צו גיין אַרץ ירושלים, אַרומצו- וואַלן אַרומגעצושטעלן אין בית- המקדש דעם צעזאַר קאָלירן, ביז עס און זיין זאָלן זיך פאַר אים בוקן, אים קרבנות מקריב זיין און בעטן צו אים, ווי צו אַ גאַס, ווי די נאַצע וועלט וואָס געקענט צו דער רוימישער מאַכט האָט עס שוין געטון.

און פּעטראָניוס האָט גענומען די צוויי לעגיאָנען און איז גע- גאַנגען אַרץ ירושלים, און אַבער עכו און איז גע- געקומען צו טוכות-צייט קיין עכו און איז דאָרט שטיין גע- בליבן צו ווינטערן און האָט פון דאָרט דעם צעזאַר'ס באַפעל מיטן ביזעס קיין ירושלים געשיקט. ער האָט דאָס שוין איינגע-האַל- פּערט געווען, נאָך דער האַל פּעל איז ניט געוואָרן ערפּילט.

און דער קלוגער פּילאָטאָפּער האַלב-נירליכער, האַלב-ידישער צייט-שרייבער פּילאָט מיט זיינע חברים ווערן געשיקט פון אלע- טאַנדיא קיין רוים, צום צעזאַר, פון די יידן וואָס ווינטן און נירכעלאַנד און ווערן פּאַרפאַלעט פון זייערע שכנים די נירכע- וועלעכע זענען דענסטאַל געווען אונטער רוים מאַכט.

און דער צעזאַר קאָלירן נעמט זיי אַרץ, דענסטאַל ווען דער גאַס איז האַלב-אויסגעשטאַל, און באַר אריינצוגיין און שטראַפּט איינגעהענטיג זיינע שקלאַף, איי- צווייטקע ווען די הויז-קענטע און די סענאַטאָרן זיינע אַרום אים און וואַרען אַרץ זיינע באַפעל. און פון באַפעל צו באַפעל, פרענט ער די פּאַרהאַטע יידן- באַראַרן, וועלעכע שטייען פאַר אים:

און דער וואָס ווילט איר מיט פאַר קיין גאַס ניט אָנערקע- נען, ביזן איד דען ניט קיין גאַס און דער איד ביזעס געניחוסטער פּילאָט אונטערדייט זיין פּילאָטע פּישן שטיינען אַרץ זיין אויבער- שטאָק קיין:

ווי, קעניג, דו ביסט גאַס, פאַר דער גאַנצער וועלט. יידן אָבער האָבן אָנגענומען גאַס, איי- דער דו ביסט נאָך געבוירן גע- וואָרן.

און דער האַלב- משונענער, האַלב- קינדערשער קאָלירן פּאַנענט פּוצלינג, אדער צו זיין אַרץ גאַס און ניט אַרץ צו זיין קעניג דען אַרץ זיינע קענטע אַרום, און ער האָט געפּילט אז זיין ווערטל' וועט זי געפּעלן:

און פאַר וואָס עסט איר ניט קיין חזיר-פּילייש? הען? און דער זאָל ווערט פּאַרהיכט פון לאַכן, אַרויסגערופן מיט דעם וואַלן פון קענטשעס מירער. זיי האָבן געוועט אז מיט דעם וועלן זיי זייער האַר געפּעלן. און דער קלוגער פּילאָט קוקט שטיל אַרום די סענאַטאָרן, די דינערס, וואָס לאַכן אַרום דעם גאַס, און אַ שטילן סטילן שטייכל אונטערדייט ער ווייטער אַרץ זיין אויבערשטער ליפּ, און זיין בליקוואַפּט באַדורונג און פאַר- אַמונג אַרום זיך — און דאָס אזוי שטיי — אז נאָך ס'עט גע- אַלדעט נשמות קענען עס פּילט- און זיי נייען אַרום פון געסע- רוים און דער מוטי-באַפעל נאָך זיי.

און דער קלוגער פּאַרענטס באלד זיין באַפעל צו פּעטראָניוס. נאָך ווען ער דערמאָנט זיך, אז זיין בוקן זיך ניט צו אים, עבערענט זיך אין אים זיין קינדערשער, משונענער קעס.

און דער האַלב- משונענער, האַלב- קינדערשער קאָלירן פּאַנענט פּוצלינג, אדער צו זיין אַרץ גאַס און ניט אַרץ צו זיין קעניג דען אַרץ זיינע קענטע אַרום, און ער האָט געפּילט אז זיין ווערטל' וועט זי געפּעלן:

און פאַר וואָס עסט איר ניט קיין חזיר-פּילייש? הען? און דער זאָל ווערט פּאַרהיכט פון לאַכן, אַרויסגערופן מיט דעם וואַלן פון קענטשעס מירער. זיי האָבן געוועט אז מיט דעם וועלן זיי זייער האַר געפּעלן. און דער קלוגער פּילאָט קוקט שטיל אַרום די סענאַטאָרן, די דינערס, וואָס לאַכן אַרום דעם גאַס, און אַ שטילן סטילן שטייכל אונטערדייט ער ווייטער אַרץ זיין אויבערשטער ליפּ, און זיין בליקוואַפּט באַדורונג און פאַר- אַמונג אַרום זיך — און דאָס אזוי שטיי — אז נאָך ס'עט גע- אַלדעט נשמות קענען עס פּילט- און זיי נייען אַרום פון געסע- רוים און דער מוטי-באַפעל נאָך זיי.

און דער קלוגער פּאַרענטס באלד זיין באַפעל צו פּעטראָניוס. נאָך ווען ער דערמאָנט זיך, אז זיין בוקן זיך ניט צו אים, עבערענט זיך אין אים זיין קינדערשער, משונענער קעס.

און דער קלוגער פּאַרענטס באלד זיין באַפעל צו פּעטראָניוס. נאָך ווען ער דערמאָנט זיך, אז זיין בוקן זיך ניט צו אים, עבערענט זיך אין אים זיין קינדערשער, משונענער קעס.

איר גלויבט אין אים? איר וואַרט אַרץ אים, ווי איר, זאָל ער קומען מיט מיינע לעגיאָנען מלחמה האַלטן! וווּ איז ער? אַרץ איר וואַרט איר? איר קאָל דאָ אַרץ יעדע מינוט לאָזן די קעפּ אַפּ- שניידן? וואָס זעט איר?

נאָך דער ים ווייסט לייכלעכער, ווי ער איז געלעגן פאַר אים אויסגעשפּרייט אזוי איר ער גע- לעגן, קיין קרעכץ, קיין סרער. און זעט איר אים, פאַרוואָס קומט ער ניט? — שרייט פּעטראָ- ניוס ווייטער. — האָט ער מורא פאַר מיינע לעגיאָנען, פאַרוואָס גלויבט איר אין אים? פאַרוואָס בוקט איר זיך צו אים? פאַרוואָס אַפּ- פּערט איר פאַר אים? און פאַר וואָס ווילט איר ניט דינען אַ גאַס, וואָס איר זעט מיט אייערע אויגן? (ער ווייזט אַרץ קאָלירן) אַס האָט איר אים, איר רירט אים אָן מיט אייערע הענט! איר קענט אים, איר ווייסט זיין מאַכט! (ער ווייזט אַרץ די לעגיאָנען). פעל- קער נעמט זי איר, לענדער ער-אָ- בערט זי! גרויס איז ער, מעכ- טיג איר ער!

א שליח קומט אָן פון רוים און רופט אויס אין די לעגיאָ- נען: „קאָלירן איז טויט! זיי- נע נעמען זענען בעל!“ און פּעטראָניוס קוקט דעם דערהויבט די הענט צום הימל, און א יוכצענדער פּרייט-געשטיי רייסט זיך אַרויס פון טויזנטער הערצער אין אירן קול. — און אירן געדאַנק קלאַפּט אים אין מח: — אָבער ניט אייביקלעך אז ער!...

און פּעטראָניוס האָט געשוויגן. גע- ליגן אַרץ דער ערד ווי אייטגע- שטרעקט די העלדער, גרייס אַרץ אלעס. און פּעטראָניוס האָט די ליפּן געביטן און זאָגט צו זיי: אין וואָס איז אייער האָפּענונג? וווּ איז ער, אייער איינציקער גאַס, וועלעכן איר זעט ניט און

און דער וואָס ווילט איר מיט פאַר קיין גאַס ניט אָנערקע- נען, ביזן איד דען ניט קיין גאַס און דער איד ביזעס געניחוסטער פּילאָט אונטערדייט זיין פּילאָטע פּישן שטיינען אַרץ זיין אויבער- שטאָק קיין:

ווי, קעניג, דו ביסט גאַס, פאַר דער גאַנצער וועלט. יידן אָבער האָבן אָנגענומען גאַס, איי- דער דו ביסט נאָך געבוירן גע- וואָרן.

און דער האַלב- משונענער, האַלב- קינדערשער קאָלירן פּאַנענט פּוצלינג, אדער צו זיין אַרץ גאַס און ניט אַרץ צו זיין קעניג דען אַרץ זיינע קענטע אַרום, און ער האָט געפּילט אז זיין ווערטל' וועט זי געפּעלן:

און פאַר וואָס עסט איר ניט קיין חזיר-פּילייש? הען? און דער זאָל ווערט פּאַרהיכט פון לאַכן, אַרויסגערופן מיט דעם וואַלן פון קענטשעס מירער. זיי האָבן געוועט אז מיט דעם וועלן זיי זייער האַר געפּעלן. און דער קלוגער פּילאָט קוקט שטיל אַרום די סענאַטאָרן, די דינערס, וואָס לאַכן אַרום דעם גאַס, און אַ שטילן סטילן שטייכל אונטערדייט ער ווייטער אַרץ זיין אויבערשטער ליפּ, און זיין בליקוואַפּט באַדורונג און פאַר- אַמונג אַרום זיך — און דאָס אזוי שטיי — אז נאָך ס'עט גע- אַלדעט נשמות קענען עס פּילט- און זיי נייען אַרום פון געסע- רוים און דער מוטי-באַפעל נאָך זיי.

און דער קלוגער פּאַרענטס באלד זיין באַפעל צו פּעטראָניוס. נאָך ווען ער דערמאָנט זיך, אז זיין בוקן זיך ניט צו אים, עבערענט זיך אין אים זיין קינדערשער, משונענער קעס.

און דער קלוגער פּאַרענטס באלד זיין באַפעל צו פּעטראָניוס. נאָך ווען ער דערמאָנט זיך, אז זיין בוקן זיך ניט צו אים, עבערענט זיך אין אים זיין קינדערשער, משונענער קעס.

און דער קלוגער פּאַרענטס באלד זיין באַפעל צו פּעטראָניוס. נאָך ווען ער דערמאָנט זיך, אז זיין בוקן זיך ניט צו אים, עבערענט זיך אין אים זיין קינדערשער, משונענער קעס.

און דער קלוגער פּאַרענטס באלד זיין באַפעל צו פּעטראָניוס. נאָך ווען ער דערמאָנט זיך, אז זיין בוקן זיך ניט צו אים, עבערענט זיך אין אים זיין קינדערשער, משונענער קעס.

און דער קלוגער פּאַרענטס באלד זיין באַפעל צו פּעטראָניוס. נאָך ווען ער דערמאָנט זיך, אז זיין בוקן זיך ניט צו אים, עבערענט זיך אין אים זיין קינדערשער, משונענער קעס.

און דער קלוגער פּאַרענטס באלד זיין באַפעל צו פּעטראָניוס. נאָך ווען ער דערמאָנט זיך, אז זיין בוקן זיך ניט צו אים, עבערענט זיך אין אים זיין קינדערשער, משונענער קעס.

און דער קלוגער פּאַרענטס באלד זיין באַפעל צו פּעטראָניוס. נאָך ווען ער דערמאָנט זיך, אז זיין בוקן זיך ניט צו אים, עבערענט זיך אין אים זיין קינדערשער, משונענער קעס.

און דער קלוגער פּאַרענטס באלד זיין באַפעל צו פּעטראָניוס. נאָך ווען ער דערמאָנט זיך, אז זיין בוקן זיך ניט צו אים, עבערענט זיך אין אים זיין קינדערשער, משונענער קעס.

און דער קלוגער פּאַרענטס באלד זיין באַפעל צו פּעטראָניוס. נאָך ווען ער דערמאָנט זיך, אז זיין בוקן זיך ניט צו אים, עבערענט זיך אין אים זיין קינדערשער, משונענער קעס.

און דער קלוגער פּאַרענטס באלד זיין באַפעל צו פּעטראָניוס. נאָך ווען ער דערמאָנט זיך, אז זיין בוקן זיך ניט צו אים, עבערענט זיך אין אים זיין קינדערשער, משונענער קעס.

כתב-כתב

של היהדות הדתית הרומונית

הרב הכולל דר. דוד משה רוזן שליט"א

מתוך שירה נולדה היהדות

שירידיכאון ושל התאר-
שיות; מוסוריתתלה ושל
קנה; תרעותניל ויללה סי.
בבת; שירים שמעריצים את
הצדק ושירתיעם של מהתא
שכנה את העול — ללא-סוף
הם המיתרים עלתם כנור
ישראל ישתפר, לאון שעור
היא מסכת השירה העברית,
רבת — הצורות והנונים, —
זאת שמחדרשת תמיד בעל-
סיה, — שבגנו חבוניה צמו-
נים רנשייער וחדרה.

ראשנו, מסמל לכל נל וגל",
בחקיענו במכשנו את אפי-
העחיד, כאשר נמלכנו מהחיים
של נבנים ושל לעבור לכל
כיעוריו ויאשו לעולם אחר
עולם הבא, העתיד לבוא רקי
באופן זה מכאן את האומץ
ועוז להמשיך החינוך, ועל נצח
על השאלת האומץ ועל נצח
ישראל, ורק ככה, כל נל וגל"
נחרם ונשבר סוף-סוף על ידי
נשי-המגן המוסרי שלנו.

להיות למקור לא-אכזב ש
זומן מוסרי, וכאשר, התפאנה
אותו רעות רבות וצרות"
או — ,וענתה השירה הזאת
לפניו לעד" (דברים לא).
"כנור היה תלוי למעלה
מפסחו של דוד ובחצות לו-
לה", כאשר, "גם כוכב אחר
אין כדמה עור, אין ניצוץ
אור, אין קרן עוז", נשבה בו
רוח צפונות ומגן מאלו".
אין קור דוד, נעים ומירות
ישראל, וישר את נפשו ביש-
רות ותשבתה (ברכות ג'
ע"ב).

שיר-השירים ויצרות לו-
ריות של הכיאים, שיריהם
של יהיה תלוי, אכן גבירול,
הים נחמן ביאלוק וכו', המט-
מן האינסופי של הניגונים
ההסידיים, שירים עממיים,
מניגות סינגוליות המשוכו
במסורת זו של משה רבינו
ורד המלך.

ואם היינו מתבשרים, כמו
הלל הזקן בשעתו, מאהרם-
רעינו ברפג של דלת היהדות
ללמדו את התורה, "על רגל
אתה", כדראי לא יכולנו
לעמוד בפני המיון שלכלנו
לענות לו שזהירות היא בראש
הראשונה שירה. שיר.

השירה היא המפתח הקוסם
הפותח את שערי האושר
העתיד לבוא, כי אותו המוש-
רד עומד ומירות ישראל של
נותן ביסודי רגשיים האנושיים
רבי הנונים, אותו דוד המלך,
כאילו אחרי התנויות הנוה
התקופה ששאתה משכבר
ושלפראתה אנו צועדים יחד
ואת האנושיות כולה-משמש
כאותו הביסוי שבו התחיל
משה את שירתו בשבת שירה
"או", בהתכוונת אולם לא
לכבר, אלא לעתיד: "אז ימלא
שחוק פינו ולשוננו רינה".
(תהלים קכ-כ).

המיתרים הים היתה בתוקפה,
"הסוף נלים ברוך נלנוים",
ובכל זאת עלו עליה צלילי-
השיר בצוותם לא פעם נללים
שיבעו, עד יעבור עמר ר',
עד יעבור עד זר קנית",
(שמות טז-טז).

היבן אדם להיות שמת וזכו
לכ במועד. היתה אשמו ובניו
(רמב"ם הלכות יו"ט-טו)
השמחה תושפת מקום חשוב
בחיים. השמחה נובלת מתוך
מצב-נפש מיוחד האדם מר-
ניש איזה עונג הבא לאש
לאש לתוך הנשמה עונג שהוא
רצה להמשיכו עד לאין סוף
התענוג גורם לו נעימות ומ-
סיקת שאלה הניבה עליו
מאור. אבל אם נחרד לתוך
המחיות של השמחה נראה
שיא בעלת שתי פנים שמחת
החיים ועונגיהם ושמחת
הנפש הראשונה אינא נובעת
מחיי הנשמה אלא רק מן ה-
נעלם המוכיח שבהו תתין
באם השמחה שמהה כו שמת
קורה בחיי יום-יום כאה על
פי רוב מן ההשקפה, "הסוף
אכול חנוך אשתי רעלאמ
דאולנין מניה כהלול, דמיא
אש של רי היסב לר כי אין
בשאלו תענוג (עירובין י"ד)
ומפני שהיא בעלת השקפה

שכנה הארץ ומירות ש-
ס ענו" (ישעיה כ"ה, ט"ז).
שנות אלמים משפיעות את
הרעיוני כשבילי החיים-
מורה קצבם של מניגות;
והשבילים האלה והרעיוני-קיו
ואבני-גמ הין, ארוכה היתה
הדרה, "אחרות עקלקלות"
ורבים, "הדרלו באהרות"
אלו, שורות הקרבות שנפלו
סבין, "הולכי נתיבות" אלו
לא תענה לסופן. ורק הודות
לחוש השמיעה שלנו החד
והמפוזרת, בזכותו של "שמע
ישראל" שעמדה לנו — רק
הודות לזה — ומירות ש-ע-
נו, מסוגלים היינו להאזין
לכל מיתר סמור שנחרש
בשיר השעורר והמסתוק —
יסורים.

מלבר מה שתזכור אותנו
"שירת-סוף ובני ישראל" על
שפתים-סוף-לרגליהנאלמסמ-
בוד מצרים, נאזין גם לפואמיות-
הליריות היות, למניגות
המסמיות ככל מוהרייפעת
צלילתן ולשירים העממיים
שהכיעו בכל רודו ובכל
תקופה התקופה אותה הניגות,
אותם החשים שחזקו על
ידי המסורדים של הראשון
שבשירינו. לא רק בתקופה
החיה ולא נל הים כלבר
העמידו כמנה את קופו של
עמנו. לא פעם שפה נחשוש
האיכה על נדתינו, אבל בכל
פעם כאשר נרמח היה כאילו
"תחושות וכסימו" והנה בא
גם ההצלע — ,רויש ר' ביום
ביום ההוא" שלא "ירד
במצולות" ושמך ישראל
,ועסוד אחריהם" תמיד למן
ומחסה, "ואו שיר", או
קבעה ופרצה מעומק הדרה
לכל שירת התהלה. ה 5
לכל מצר "י שבה לבורא-עיר
לם שחציל את חיהה; "או
שיר", כלשון עתיד, שיר
של תקווה ליום מחר. מניג-
ה על הרבות העבר ומתוך
החידו שחזופע מחנך-העתי
"אז נרצה אינא שירתנו, על
כל נל וגל נעניתו על ראשי",
לכל נל וגל האימים עליו
בשאלו כלבענו חיים-נעימי
לפלו את אסונות שכלכנו
דאונג, "ירענו ליסבור על
לא שנו", הדרה הכי יקר-ערך
שלנו באסונות מחשבתינו
וב שירתו. למקום-מקלמני
מחסה שמשו לנו השירה,
החלום והמסמיות, כי הפרוה
השפיעות היו מרניות למדי
שיכלו לאפשר לנו את המשך
חינוך רק בהיותנו את

ביקורו של הרב הכולל במדינת ישראל

ב-13 באפריל יצא הרב הכולל ד"ר דוד משה רוזן שליט"א ואשתו הרבנית, למדינת ישראל. מטרת הביקור היא להסתתף בישיבת הועדה להלכות ספר-התורה ונשאלו (במספר של 3100), זה כמה שנים, כדורו של ועד ההלכות שבדומיה לבת-כנסת שבישראל. בהזדמנות זה יתקיימו פגישות של הרב הכולל עם אישיים ממנהיגות החיים הדתיים באוצ הקודש כדי לנסא אפשרות של שיתוף-פעולה לבעיות חשוכות של קהלותינו. בשדה-התעופע אסופו נכחו מוויגי הפדרציה א' שכטר, מזכ"ל, דניאל סל, פרנס הקהילה היהודית בבוקרשט, מ' בילוש סג"י, הרב יצחק-מאיר מאירלום, משרתים בקודש, אנטוני-ציבור, יהודים ואזורים. נכחו גם נציג מצד משרד הדתות.

ביקור ברכה

ביום ו"ב בניסן (8 באפריל 1971) היועץ מנחם כרמי ממנו על העסקים של שניירות מדינת ישראל ברומניה, בליותו של מר שלמה באראקי מזכיר של השניירות, בוקר את כבוד הרב הכולל ליהודי רומניה-דר. דוד משה רוזן שליט"א, כדי למסור לו את ברכתיו ואת ברכות השניירות, לחג הפסח תשל"א. כבוד רב הכולל הביע לצניג מדינת ישראל את תורתו הלבבית ובקש ממנו לקבל ולמסור לאחינו בני ישראל היום שבים כציון את מיטב ברכותיו, ברכות ששגו, פרוחה ושלוש לארץ הקדושה. נוכחו מנהלי ועד הקהלות וראשי קהלת יהודי בוקרשט. הפגישה התקיימה באווירה לבבית.

בלילה הזה עמדו על נפשם!

בליל שימורים זה נעלה בדחילו ורחימו את זכר ששת מליוני אחינו בגלות אירופה אשר נספו ביד עריץ ומזיד. וזה דבר העריץ שליחי מימתו: "לכו ונכחידם מגוי ולא יזכר שם ישראל עוד". ויהרגו תמימים וטהורים, אנשים, נשים וטף, באדי-דעל ובמשרפות כבוש. ולא נרבה לספור ברוע מעלליהם פן נחלל את שלם אלוהים אשר בו נברא האדם. היהודים בניסאות ובמחנות-ההשמד מסרו נפשם על קידוש השם, ורבים מהם לבשו רוח גבורה ויתקוממו נגד הרשעים ויפילו בהם רבים. ובליל התקדש חג הפסח קונו שרידי הגשו בורשה ויילחמו עם הסמאים כיהודה המכבי בשנתו. הנאהבים והנעימים בחייהם ובנותם לא נפרדו. ומתעמקים פוחזו הקדושים את פיהם בשירות אני מאתנו בביאת המשיח.

הרב יצחק מאיר מאירלום בוקרשט

הנפשית מהרגשת החיים הנצ-
חיים התענוגים הבאים מתוך
שמחה זו. אינם גורמים הר-
לולות ואי-מוסרית אלא הם
תענוגי שמחה יוצרת ועל
כאלו נאמר, "לישירי לב שמ-
כה" (תהלים צז) ובמשלי
(תהלת צדיקים שמחה" ויוד
כה) על ידי שמחה הזו אומר
הצדיק ר' נחמן מברסלוב ז"ל
יתחוק הכח השלילי של האדם
השמחה והאת שמחת הנשמה
האצילה מורשת את צללי
הערפל המאצילים על הנשמה
האדם עולה על רדה משלב
נתיב ומתקרב להשם יתברך
והדרוה הוא יסוד נרול לכל
מי שרוצה להתקרב לאלקים
כי רוב כלי אדם שרווקים
מבורא עולם עיקר ריחוקם

גרגיר אחד באגדה

ילקוט תהילים ע"ה כשג-
כנס משה רבינו ע"ה להיכל
בשנה שהקמו - שמע קול
נאה, קול הדר קול משובח.
אמר משה רבינו: "אשמעה
מה ידבר האל ר' אסברין
הוא מדבר או ברהמים הוא
מדבר?
אמר לו הקב"ה למשה:
"שלום אני מדבר להם"
שנאמר כי ידבר שלום על
עמי ע', המאמר מפליא את
כל משכיל, האל התשובה
איננה ממין השאלה ואכא
לכאר את כונת הדרוש.
אין לך כל שיטה ושיטה
באמונה ודעת אקים בעמי
הקדש שאין הרב נוקמת דם
ברית כבוד כשקרה.
מחוללי הדתות לא הסת-
פקו רק לברכים את תורתם
ורתם לפרסם ולהשוות יהיה
ביד כל אחד ואחד לכחור
כיצונו לקבל את הדת ה-
חדשה או להרוף. כי אסברין
עו נכבדה לאמרו את בני
האדם לקבל את הדת ה-
חדשה. וכדם ואש ותמרות
עשו יצאו למלחמת תניפה
אז אלה שלא רצו לברוע
ברך. ערים נרולות ובערות
הנרבו ועשו לתל שפחה,
ער שעלזה כידל-הפיק זמסם.
כזה היה לפנינו וער עתה
עוד לא פלגנו ממעשה אננם
וכפיה.

משה רבינו עליו השלום
אשר לפנינו נפתחו שעריקיע
כמו שכתוב אתה האלקים
לדעת כי ר' הוא האלקים
אין עוד מלבדו, מלמד פתח
שעדי רקיע (מדרש) אד ה-
שמונה באלקי השמים זהו
מקור האמז ותורת ישראל
זוהי תורת חיים אמר כלבו
למעשה מכל ספאי כי עם
ישראל אשר בעניהם ראו
ובאזניהם שמעו את קול ר',
עליהם החיבה להיקת לאור
ננים ללמד תועים כינה
להתפשות האמינה בר' וב-
תורתו. רבר זה כדור, אד
מסופקני באיזה דרד יכהרו
להתפשות הדת אם ככה
ונכורה ככל העמים, או אולי
למפנות את עומק הרין
והאכזריות, כ"א יתנהגו בר-
חמים אבל בכל אופן לא
ניחמו ולא ישפטו על ילמדו
את העמים תורת ר' והרת
החדשה. וכשער שהקום את
המשכן מרכו האומה, ושם
היה כבוד ר' מדבר אין
מבין שני חכרובים, שכשכנס
להיכל שמע קול נאה, קול
הדר קול משובח, אמר בליבו
כמדומני שאין רצונו של
מקום שעמו ויצאו את הדת
ע' למחמות, וזהו שאמר
אשמעה מה ידבר האל ר'
אם בדין הוא מדבר או בר-
מים הוא מדבר? אמר לי
הקב"ה, "ה משה" שלום אני
מדבר להם, "לא רין ולא
רחמים ארכבה כ"א שאים
עם ישראל אינם עם של
מייסורנים ואל להם לצודר
נפשות!
וגם כאשר יבא מבני הנכר
להתנייר מצונו עיר צירך
ישוב הרעת אם לקבלו או
לא וזהו כי ידבר שלום על
עמי.
מי יתו שאחרי שנות אלפי
דור יגיעו העמים כל אורים
לירי הכרה שוכות כל האדם
לחיות עפי" דעתו החפשיית.
שלום בעולם.